

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ»
Ακαδημαϊκό έτος 2023-2024

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Σωτηρίας Ντούνη (Α.Μ.: ΜΔΙ 2230)

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ/ΜΗ ΥΛΙΚΗΣ ΖΗΜΙΑΣ ΣΤΗ
ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ/ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

THE CONCEPT OF MORAL INJURY/NON-MATERIAL DAMAGE IN
PERSONAL DATA LEGISLATION/CASE LAW

Επιβλέπουσα:

Ευαγγελία (Λίλιαν) Μήτρου

Πειραιάς, Ιούλιος 2025

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
Κεφάλαιο 1ο: ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΑ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	7
1.1 Διεθνές επίπεδο	7
1.2 Ευρωπαϊκό επίπεδο	7
1.3 Εθνικό επίπεδο	10
Κεφάλαιο 2ο: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ – ΜΗ ΥΛΙΚΗΣ ΖΗΜΙΑΣ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ.....	14
2.1 Έννοια της προσωπικότητας.....	16
2.2 Προϋποθέσεις για την προστασία της προσωπικότητας.....	17
2.3 Η ικανοποίηση της ηθικής βλάβης σύμφωνα με το ΑΚ 932	18
2.4 Η ικανοποίηση της ηθικής βλάβης σύμφωνα με το ΑΚ 59	19
Κεφάλαιο 3ο: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ – ΜΗ ΥΛΙΚΗΣ ΖΗΜΙΑΣ ΣΤΟΝ ΓΕΝΙΚΟ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	22
3.1 Το ζήτημα της «μη υλικής» ζημίας στα προσωπικά δεδομένα – Άρθρο 82 ΓΚΠΔ	23
3.2 Η ζημιογόνος συμπεριφορά	26
3.3 Η ζημία.....	27
3.4 Η αιτιώδης συνάφεια.....	28
3.5 Η ευθύνη	28
3.6 Τα δικονομικά ζητήματα του άρθρου 82 ΓΚΠΔ	30
Κεφάλαιο 4ο: Η ΗΘΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΣΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΕΕ	31
4.1 Η ερμηνεία του άρθρου 82 ΓΚΠΔ και ιδίως η περίπτωση της «μη υλικής ζημίας»	31

4.2 Στοιχειοθέτηση του δικαιώματος αποζημίωσης	34
4.2.1 Οι τρεις προϋποθέσεις	34
4.2.2 Η υποχρέωση του υποκειμένου σε απόδειξη.....	36
4.2.3 Παράδειγμα «μη υλικής» ζημίας	36
4.3 Η ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας.....	38
4.3.1 «Η αρχή της ευθύνης» και το βάρος απόδειξης.....	38
4.3.2 Η επιλογή των κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών μέτρων	40
4.3.3 Η εξέταση της καταλληλότητας των μέτρων για το δικαίωμα αποζημίωσης.....	41
4.3.4 Η απαλλαγή από την ευθύνη στη νομολογία	43
4.4 Το ύψος της αποζημίωσης.....	44
Κεφάλαιο 5ο: Η ΗΘΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	47
5.1 Παραδείγματα παραβιάσεων ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων	47
5.2 Παραδείγματα παραβιάσεων από πιστωτικά ιδρύματα	50
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	52
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ.....	54

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται η εξέταση της έννοιας της ηθικής βλάβης / μη υλικής ζημίας, όπως αυτή ρυθμίζεται από τη νομοθεσία για τα προσωπικά δεδομένα, καθώς επίσης και όπως αντιμετωπίζεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) κατά την εφαρμογή του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 (ΓΚΠΔ).

Στο πρώτο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται η νομοθεσία γύρω από τα προσωπικά δεδομένα και την ηθική βλάβη. Εκκινώντας από μια ιστορική αναδρομή στο νομοθετικό πλαίσιο που καλύπτει τα προσωπικά δεδομένα, όπως αυτό ξεκίνησε, μέχρι και τον Κανονισμό (ΕΕ) 2016/679. Εν συνεχεία γίνεται μια εκτενής ανάλυση της έννοιας της ηθικής βλάβης με βάση τις γενικές αρχές του Αστικού Κώδικα, και δη των εννοιών της προσωπικότητας, της ζημίας και της αποζημίωσης, οι οποίες θα βοηθήσουν τον αναγνώστη να κατανοήσει τόσο τον όρο μη υλική ζημία, όσο και την ανάγκη προστασίας του ατόμου σε αυτή την περίπτωση. Έπειτα ακολουθεί ανάλυση της διάταξης 82 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 (ΓΚΠΔ), η οποία θεμελιώνει το δικαίωμα αποζημίωσης, και των προϋποθέσεων της.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας δίνεται έμφαση στη νομολογία και συγκεκριμένα στον τρόπο με τον οποίο το ΔΕΕ αντιμετώπισε διάφορα ζητήματα που έχρηζαν ερμηνείας και περαιτέρω διευκρινίσεων μετά από προδικαστικά ερωτήματα, που έθεσαν εθνικά δικαστήρια, σε μια προσπάθεια να αποσαφηνιστεί η έννοια της ηθικής βλάβης και ο τρόπος αποκατάστασης της. Τέλος γίνεται μια αναφορά σε πορίσματα που προέκυψαν από τη μελέτη αποφάσεων σε εθνικό επίπεδο.

ABSTRACT

This paper attempts to examine the concept of moral damages / non-material damage, as it is regulated by the legislation on personal data, as well as how it is treated by the case law of the Court of Justice of the European Union (CJEU) in the application of the Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation).

The first part of the paper presents the legislation around personal data and moral damages. Starting with a historical review of the legislative framework covering personal data, as it started up to Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation). This is followed by an extensive analysis of the concept of moral damage based on the general principles of the Civil Code, namely the concepts of personality, damage, and compensation, which will help the reader to understand the term of non-material damage, as well as the need to protect the person in case of a personal data breach. This is followed by an analysis of article 82 of the Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation), which establishes the right to compensation.

The second part of the paper focuses on case law and specifically on the way in which the CJEU has dealt with various issues that needed interpretation and further clarification following preliminary questions raised by national courts, in an attempt to clarify the concept of moral damages and the way to remedy them. Finally, a reference is made to findings resulting from the study of decisions at national level.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας θέτει καθημερινά νέες προκλήσεις για τα προσωπικά δεδομένα των φυσικών προσώπων, τα οποία ως μια από τις εκφάνσεις της προσωπικότητας του ατόμου θα πρέπει να προστατεύονται από τον νόμο. Η ανάγκη προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που είχε ανακύψει στο πλαίσιο στις Ένωσης ήδη από πολύ νωρίς, καλύπτεται πλέον από τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 (ΓΚΠΔ). Το εν λόγω νομοθετικό κείμενο είναι προϊόν πολυετούς εργασίας και διαβούλευσης στους κόλπους της Ένωσης¹ σε μια εποχή που η ταχύτητα των τεχνολογικών εξελίξεων και η δυσχέρεια για νομοθετική συμπίεση αποτελούν από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του αιώνα. Καθημερινά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα εκτίθενται στους κινδύνους της επεξεργασίας², γεγονός που επιτείνει την ανάγκη προστασίας τους, ενώ στις περιπτώσεις που δεν επιτυγχάνεται αυτή η προστασία το υποκείμενο των δεδομένων έρχεται αντιμέτωπο με υλική ή μη υλική ζημία.

Τη δυσκολία ορισμού της μη υλικής ζημίας ή και διαφορετικά της ηθικής βλάβης που προκαλείται στο άτομο από την παράβαση των διατάξεων του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 (ΓΚΠΔ) εξέφρασε το 2021 ο Πρόεδρος της γερμανικής Αρχής Προστασίας Δεδομένων, Αλεϊντ Βολφσέν (Aleid Wolfsen) ο οποίος αναρωτήθηκε «Πώς αποδεικνύεις μια γρατζουνιά στην ψυχή;»³ (Aleid Wolfsen, 2021). Στην κατανόηση του ερωτήματος αυτού έχει σκοπό να συμβάλει η παρούσα εργασία, μέσω της μελέτης τόσο των νομοθετικών κειμένων, όσο και της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο ερμηνεύοντας τη διάταξη 82 ΓΚΠΔ προσπαθεί να θέσει τις βάσεις, ώστε εν συνεχεία κάθε κράτος – μέλος να δύναται να απαντήσει στο ανωτέρω ερώτημα.

Η ερμηνεία της ηθικής βλάβης καθίσταται δύσκολη καθώς συνδέεται με τον συναισθηματικό και ψυχολογικό κόσμο του ατόμου και την «ψυχική τρικυμία» που προκαλεί σε αυτό η παραβίαση των προσωπικών του δεδομένων του. Για τον λόγο αυτό για να

¹ Βλ. Κοτσαλής Λ., «Προλεγόμενα» σε Κοτσαλής/Μενουδάκος, Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων (GDPR) – Νομική διάσταση και πρακτική εφαρμογή, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (2018), σελ. VII

² Άρθρο 4 παρ.2 του ΓΚΠΔ

³ “Privacyblog Aleid Wolfsen: Smartengeld” διαθέσιμο στο: <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/nieuws/privacyblog-aleid-wolfesen-smartengeld> /Stephan Mulders, “The relationship between the principle of effectiveness under Art. 47 CFR and the concept of damages under Art. 82 GDPR “, International Data Privacy Law, Volume 13, Issue 3, August 2023, Pages 169–181, Oxford University Press, διαθέσιμο στο: <https://academic.oup.com/idpl/article/13/3/169/7220734>

καταφέρει η Ένωση να προστατέψει τον εσωτερικό κόσμο του ατόμου, τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του έχει θέσει τους κανόνες με τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 (ΓΚΠΔ) και προβαίνει σε ερμηνεία αυτών για μια ομοιόμορφη ερμηνεία και εφαρμογή αυτών από τα κράτη – μέλη της.

Κεφάλαιο 1ο: ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΑ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

1.1 Διεθνές επίπεδο

Στο διεθνές δίκαιο η προστασία της ιδιωτικής ζωής του ατόμου απασχολεί ήδη από το έτος 1948, όταν ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) ρύθμισε την προστασία του δικαιώματος της ιδιωτικότητας του ατόμου έναντι αυθαίρετων παρεμβάσεων τρίτων, ιδίως του κράτους, με το άρθρο 12 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Εν συνεχεία η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και ο διασυννοριακός χαρακτήρας της ειδικά, όταν αυτή πραγματοποιείται μέσω διαδικτύου ή μέσω της διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ πολυεθνικών επιχειρήσεων⁴, έθεσε την ανάγκη θέσπισης κανόνων για την προστασία των δεδομένων. Συνέπεια των ανωτέρω το έτος 1980 ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) εξέδωσε «Κατευθυντήριες Αρχές» με αντικείμενο την προστασία της ιδιωτικής ζωής και τις διασυννοριακές ροές προσωπικών στοιχείων.

1.2 Ευρωπαϊκό επίπεδο

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η ταχύτατη εξέλιξη της τεχνολογίας «γέννησε» την ανάγκη για θέσπιση προστασίας των προσωπικών δεδομένων, η οποία είχε ως αποτέλεσμα εύρος νομοθετημάτων που μπορούν να διακριθούν σε τρεις γενιές. Την αρχή της «πρώτης γενιάς» νομοθετημάτων, τη δεκαετία του 1970, προκάλεσε η εμφάνιση των σύγχρονων υπολογιστών, οι οποίοι χαρακτηρίζονται και ως «4^η γενιάς», και η ανησυχία του όγκου των δεδομένων που συλλέγονται και αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας. Πιο συγκεκριμένα στη Γαλλία αφορμή για το πρώτο νομοθετικό κείμενο ήταν η λειτουργία συστημάτων για την παρακολούθηση παιδιών και ειδικότερα μαθητών, αποτέλεσμα του οποίου ήταν η ψήφιση του γαλλικού νόμου περί προστασία προσωπικών δεδομένων το 1978. Παράλληλα κράτη όπως η Σουηδία, η Δανία, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και το ομόσπονδο γερμανικό κράτος της Έσσης και το Λουξεμβούργο είχαν προβεί στη θέσπιση αντίστοιχων νόμων. Τη δημιουργία των πρώτων αυτών νομοθετημάτων ανά κράτος

⁴ Βλ. Γ.Λαζαράκος «Ιδιωτικός βίος, προστασία προσωπικών δεδομένων, απόρρητο επικοινωνίας, σε: Σπ.Βλαχόπουλο Θεμελιώδη Δικαιώματα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2017, σελ.242

προκάλεσαν η έντονη ανησυχία της κοινωνίας και οι αμφιβολίες των ανθρώπων για την εξέλιξη των υπολογιστών και τις πιθανότητες για αθέμιτη και μη ασφαλή επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Την έναρξη της «δεύτερης γενιάς» νομοθετημάτων το έτος 1981 σηματοδοτεί η υπογραφή της Σύμβαση 108/1981 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των φυσικών προσώπων από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων, η οποία εν συνεχεία επικαιροποιήθηκε το 2018. Η Σύμβαση 108/1981 η οποία θέτει γενικές αρχές σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων σε ιδιωτικό και δημόσιο επίπεδο και προβλέπει την ίδρυση Αρχών ελέγχου εφαρμογής των γενικών κατευθύνσεων που δίνει, αποτέλεσε τη «μήτρα» των υπόλοιπων νομοθετημάτων που ακολούθησαν⁵, καθώς ήταν το σημείο εκκίνησης για τις τροποποιήσεις των νομοθεσιών «πρώτης γενιάς», αλλά και διότι έθεσε τις βασικές γενικές αρχές για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, οι οποίες αποτέλεσαν τα θεμέλια για τα επόμενα νομοθετήματα, όπως για παράδειγμα τη διάκριση μεταξύ ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων και μη.

Στη συνέχεια τη μετάβαση προς την «τρίτη γενιά» νομοθετημάτων αποτέλεσε η Ευρωπαϊκή Οδηγία 95/46/EK που ψηφίστηκε το έτος 1995 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών». Η Οδηγία αυτή κρίθηκε απαραίτητη, καθώς ήδη τα κράτη – μέλη σε εθνικό επίπεδο λάμβαναν μέτρα και ρυθμίσεις σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων των πολιτών τους, οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις ήταν αντίθετες με τον σκοπό της Κοινότητας για ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, των υπηρεσιών, των εμπορευμάτων και των προσώπων εντός της ένωσης θέτοντας πολλούς περιορισμούς στη διακίνηση των δεδομένων. Φρένο στους περιορισμούς αυτούς ήρθε να «βάλει» η ως άνω Οδηγία του 1995, η οποία θεωρήθηκε παράδειγμα για Οδηγίες που ακολούθησαν, όπως η Οδηγία 2002/58/EK, η Οδηγία 2006/24/EK και η Οδηγία 2009/136/EK. Ωστόσο οι αλλαγές που συνέβησαν ραγδαία κατά την «Τρίτη γενιά» νομοθετημάτων έθεσαν την ανάγκη για μια γενική και ενιαία ρύθμιση. Αυτό είχε ως συνέπεια την ψήφιση του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία των Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 (εφεξής: Κανονισμός ή ΓΚΠΔ) του Ευρωπαϊκού

⁵ Βλ. Β. Αραβαντινό, «Η προστασία των στοιχείων του προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1997, σελ.15-21

Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 27^{ης} Απριλίου του 2016, ο οποίος κατήργησε την ως άνω Οδηγία 95/46/ΕΚ και τέθηκε σε ισχύ μετά από μία διετία, την 25^η Μαΐου του 2018. Ο Κανονισμός αυτός, που απασχολεί από την ψήφιση του τον νομικό κόσμο, έχοντας ως βάσεις την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και συγκεκριμένα το άρθρο 8⁶ και τη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως το άρθρο 16 παρ. 1⁷, θεσπίζει κανόνες σχετικά «με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», προστατεύοντας τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων και ειδικότερα το δικαίωμά τους στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁸. Σημειωτέον ότι η επιλογή της μορφής του κανονισμού για τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Προσωπικών Δεδομένων αντί της ευρωπαϊκής οδηγίας δεν ήταν τυχαία, καθώς σκοπός ήταν η άμεση και ομοιόμορφη εφαρμογή του νομοθετήματος στα κράτη – μέλη βάσει της διάταξης 288 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σκοπός που δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί με μια οδηγία την οποία πρέπει να ενσωματώσει κάθε κράτος – μέλος.⁹

⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ «1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του. 2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.»

⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 16 της ΣΛΕΕ «1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. 2. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, θεσπίζουν τους κανόνες σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης, καθώς και από τα κράτη μέλη κατά την άσκηση δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Η τήρηση των κανόνων αυτών υπόκειται στον έλεγχο ανεξάρτητων αρχών.»

⁸ Βλ. άρθρο 1 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

⁹ Βλ. Φερνάντεζ Παναγοπούλου, Άρθρο 9^Α σε: «Σύνταγμα κατ'άρθρον ερμηνεία», Επιμέλεια Σπ.Βλαχόπουλος, Ξ.Κοντιάδης, Γ.Τασόπουλος, Ηλεκτρονική έκδοση, Ιανουάριος 2023, διαθέσιμο στο: <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/arthro-9a/>

1.3 Εθνικό επίπεδο

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων στον ελλαδικό χώρο ξεκίνησε ήδη από το έτος 1997 με την ψήφιση του Ν. 2472/1997¹⁰, με σκοπό την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία ακολούθησε το κατοχυρωμένο από το έτος 1994 νομοθετικό πλαίσιο της προστασίας της ελευθερίας, ανταπόκρισης και επικοινωνίας βάσει του Ν. 2225/1994. Ο Ν. 2472/1997¹¹ ενσωμάτωσε τις ρυθμίσεις της Οδηγίας 95/46/EK στην εθνική έννομη τάξη, η οποία στη συνέχεια καταργήθηκε από τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679. Με τον νόμο του 1997 τέθηκαν οι γενικές γραμμές και οι προϋποθέσεις για τη νόμιμη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα δικαιώματα που έχει το υποκείμενο δεδομένων, καθώς και οι κυρώσεις σε περιπτώσεις παραβιάσεων, ενώ αποτέλεσμα του νόμου ήταν η ίδρυση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ), ο ρόλος της οποίας τα επόμενα χρόνια κατέστη καθοριστικός.

Ωστόσο, το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων κατοχυρώθηκε ρητά για πρώτη φορά στην Ελλάδα με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, σύμφωνα με την οποία προστέθηκε το άρθρο 9^Α του Συντάγματος που ορίζει ότι «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει.»¹² Σύμφωνα με την θεωρία, μέχρι τη ρητή κατοχύρωση του δικαιώματος στο 9^Α, η ανάγκη για προστασία του ατόμου έβρισκε νομικό έρεισμα σε γενικότερες διατάξεις του Συντάγματος, όπως είτε στο άρθρο 9 παρ. 1 του Συντάγματος για την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του ατόμου και την προστασία του ασύλου της κατοικίας, είτε στο άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος¹³ για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου και

¹⁰ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ.2472 ΦΕΚ Α'50 /10.4.1997

¹¹ Ο οποίος καταργήθηκε από τον Ν. 4624/2019

¹² Βλ. άρθρο 9^Α του Συντάγματος

¹³ Βλ. Κ.Χρυσόγονο/Σπ.Βλαχόπουλο, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2017, σελ. 249 - Σπ.Βλαχόπουλος, Διαφάνεια της κρατικής δράσης και προστασία προσωπικών δεδομένων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2007, σελ. 58 επ. - Λ. Μήτρου, Προστασία προσωπικών δεδομένων: Ένα νέο δικαίωμα; Σε Τάτσος/Βενιζέλος/Κοντιάδης, «Το νέο Σύνταγμα», Αθήνα - Κομοτηνή 2001, σελ. 83 επ. - Π.Δόνος, Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής, σε : Γ.Παπαδημητρίου, «Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών», Αθήνα - Κομοτηνή 2000, σελ. 107 επ. - Β. Σωτηρόπουλος, Η συνταγματική προστασία των προσωπικών

την προσωπική ελευθερία, είτε και στον συνδυασμό των δύο αυτών διατάξεων, ενώ διατάξεις όπως το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος και τα άρθρα 57 και 59 του Αστικού Κώδικα θεμελίωναν ένα πλαίσιο προστασίας της αξίας του ανθρώπου και της προσωπικότητας. Παράλληλα και το απόρρητο των επικοινωνιών που προβλέπεται στο άρθρο 19 του Συντάγματος κάλυπτε πριν το άρθρο 9^Α του Συντάγματος την προστασία του ατόμου από τις τηλεπικοινωνίες και τις ταχυδρομικές υπηρεσίες¹⁴. Οι διατάξεις αυτές ευλόγως χρησιμοποιούνταν για την προστασία των προσωπικών δεδομένων του ατόμου, αφού εξασφάλιζαν την προστασία του ιδιωτικού βίου του, ο οποίος περιλαμβάνει την πληροφοριακή ιδιωτικότητα, αλλά δεν περιορίζεται σε αυτή¹⁵. Επομένως η πληροφοριακή ιδιωτικότητα και η ανάγκη προστασίας των προσωπικών δεδομένων οδήγησαν στο δικαίωμα προστασίας του ατόμου από τη συλλογή και γενικότερα την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων το οποίο έχει αυτοτελή αξία, καθώς καλύπτει ένα διαφορετικό εύρος της προσωπικότητας που τίθεται σε κίνδυνο εξαιτίας των νέων τεχνολογιών¹⁶, κυρίως των ηλεκτρονικών μέσων, και δεν συγκαταλέγεται στις πτυχές της προσωπικότητας που προστατεύονται από τα προαναφερθέντα άρθρα για την προστασία του ιδιωτικού βίου. Συνεπώς, ο αναθεωρητικός νομοθέτης ορθά προέβη το έτος 2001 σε μια θετική συνταγματική κατοχύρωση και όχι σε μια «επιχειρηματολογική»¹⁷ θεμελίωση του νέου και ιδιαίτερου¹⁸ δικαιώματος. Το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού ή της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης, υπό την έννοια ότι το άτομο έχει το δικαίωμα να επιλέξει τις πληροφορίες που θα γνωστοποιηθούν στο περιβάλλον του¹⁹, χωρίς να γίνεται το ίδιο

δεδομένων, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2006, σελ. 41 επ. – Αικ. Ηλιάδου, Η συνταγματική κατοχύρωση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, σε Λ.Κοτσαλή (επιμ.), Προσωπικά Δεδομένα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σελ. 25 επ., - Γ. Λαζαράκος, Ιδιωτικός βίος, Προστασία προσωπικών δεδομένων, Απόρρητο της επικοινωνίας, σε Σπ.Βλαχόπουλο Θεμελιώδη Δικαιώματα, εκδ.Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2017, σελ.240 - Φερενίκη Παναγοπούλου, Άρθρο 9^Α σε: «Σύνταγμα κατ'άρθρον ερμηνεία», Επιμέλεια Σπ.Βλαχόπουλος, Ξ.Κοντιάδης, Γ.Τασόπουλος, Ηλεκτρονική έκδοση, Ιανουάριος 2023

¹⁴ Βλ. Β. Σωτηρόπουλο, Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2006, σελ. 50

¹⁵ Βλ. Α. Μήτρου, «Ερμηνεία Άρθρου 9Α Σ», σε Φ. Σπυρόπουλος/ Ξ. Κοντιάδη/ Χ. Ανθόπουλος/ Γ. Γεραπετρίτης, Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, 2017, σελ. 216

¹⁶ Βλ. Β. Χρήστου, Το δικαίωμα στην προστασία από την επεξεργασία δεδομένων, Θεμελίωση, Ερμηνεία, Προοπτικές, 2017, σελ.2

¹⁷ Βλ. Χ. Ανθόπουλο, Προστασία προσωπικών δεδομένων και ελευθερία της πληροφόρησης. Στο περιθώριο της 3545/2002 του ΣτΕ, ΔτΑ, σελ. 521

¹⁸ Βλ. Κ. Στρατηλάτη, Η ειδική αποστολή της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, ΔτΑ 2004, σελ. 563

¹⁹ Βλ. Α. Μήτρου, Το Νέο Σύνταγμα, Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001, 2001, σελ. 84

αντικείμενο πληροφορίας, έπρεπε να κατοχυρωθεί συνταγματικά, όπως και έγινε το 2001, ώστε να δύναται να εξασφαλιστεί ότι παράλληλα με την τεχνολογία που «τρέχει» ραγδαία, υπάρχει ένα θεσμικό πλαίσιο που δεν περιορίζει την επεξεργασία των δεδομένων με την έννοια της απαγόρευσης, αλλά διασφαλίζει ότι η επεξεργασία αυτή είναι θεμιτή²⁰ και οριοθετημένη και πάντα προς το συμφέρον του ατόμου. Την συνταγματική αυτή κατοχύρωση ακολούθησε σωρεία νομοθετικών κειμένων για τη ρύθμιση των δεδομένων του ατόμου.

Ειδικότερα το 2006 ρυθμίστηκε με τον Ν. 3471/2006²¹ η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής στο πλαίσιο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, ο οποίος αντικατέστησε τον Ν. 2774/1999 και ενσωμάτωσε την Οδηγία 2002/58/ΕΚ (Οδηγία e-Privacy) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Εν συνεχεία θεσπίστηκαν ο Ν. 3783/2009²² για την ταυτοποίηση των κατόχων και χρηστών εξοπλισμού και υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας, ο Ν.3115/2013²³ ο οποίος ρυθμίζει την ίδρυση της Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ) και τα θέματα λειτουργίας της.

Βέβαια, οι ραγδαίες εξελίξεις της τεχνολογίας και οι ανάγκες για μεγαλύτερη προστασία του ατόμου απέναντι στη συλλογή και την επεξεργασία όγκου των δεδομένων του είχαν ως αποτέλεσμα την ψήφιση του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που έχει άμεση εφαρμογή σε όλα τα κράτη – μέλη και κατήργησε όπως προαναφέρθη τον Ν. 2472/1997. Προκειμένου να ληφθούν μέτρα για την εφαρμογή του Κανονισμού ψηφίστηκε το 2019 ο Ν.4624/2019²⁴ με τον οποίο εκτός των μέτρων εφαρμογής ενσωματώθηκε και η Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 με αντικείμενο την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων από αρμόδιες αρχές με σκοπούς την πρόληψη, διερεύνηση, ανίχνευση ή δίωξη ποινικών αδικημάτων ή εκτέλεση ποινικών κυρώσεων και την ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων και την προστασία των φυσικών προσώπων. Τέλος στη νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών

²⁰ Βλ. Κ.Χρυσόγονο/Σπ.Βλαχόπουλο, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, (2017), σελ.252

²¹ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3471 ΦΕΚ Α 133/28.06.2006

²² ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3783 ΦΕΚ Α' 136/7.8.2009

²³ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3115 ΦΕΚ Α' 47/27.2.2003

²⁴ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4624 Τεύχος Α' 137/29.08.2019

δεδομένων περιλαμβάνεται και ο Ν. 5099/2024²⁵, που θεσπίστηκε για τη λήψη μέτρων σε εθνικό επίπεδο σύμφωνα με τον σχετικό Ευρωπαϊκό Κανονισμό (ΕΕ) 2022/2065, ο οποίος αφορά την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και ειδικότερα τη στοχευμένη διαφήμιση και την προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων.

²⁵ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 5099 ΦΕΚ Α 48/5.4.2024

Κεφάλαιο 2ο: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ – ΜΗ ΥΛΙΚΗΣ ΖΗΜΙΑΣ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ

Η έννοια της ζημίας διακρίνεται σε περιουσιακή και μη περιουσιακή και επέρχεται, όταν τα αγαθά υλικά ή άυλα υπόκειται σε δυσμενή μεταβολή²⁶. Ειδικότερα υπό στενή έννοια ζημία θεωρείται η περιουσιακή, κατά την οποία πλήττονται αγαθά που δύναται να αποτυπωθούν σε χρήμα, δηλαδή έχουν οικονομική αξία. Σε αντίθεση με την περιουσιακή, στην υπό ευρεία έννοια ζημία συγκαταλέγεται και η μη περιουσιακή, δηλαδή η ηθική βλάβη.²⁷ Στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο την έννοια της ηθικής βλάβης συναντάμε τόσο στον Αστικό Κώδικα (άρθρα 57, 59 και 932²⁸), όσο και σε άρθρα του Συντάγματος (άρθρα 2 παρ.1, 5 παρ. 1, 12 και 14), διατάξεις στις οποίες η ηθική βλάβη είναι συνυφασμένη με την προστασία της προσωπικότητας του ατόμου και με τις έννοιες της αποζημίωσης και χρηματικής ικανοποίησης. Ειδικότερα ως προς το σκέλος της προσωπικότητας η ζημία που προκαλείται σε αγαθά όπως η υγεία, η ζωή, η τιμή, η ελευθερία κλπ. τα οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τη σωματική, ψυχική ή κοινωνική ατομικότητα του ατόμου στις περισσότερες περιπτώσεις δεν δύναται να υπολογιστούν χρηματικά, καθώς αποτελούν εκφάνσεις της προσωπικότητας του ατόμου.²⁹

Η αδυναμία να υπολογιστεί ακριβώς και με βεβαιότητα η μη περιουσιακή ζημία, αφού συνδέεται με τις ηθικές αξίες οι οποίες δεν δύναται να αποτυπωθούν επίσης σε χρήμα και να προσδιοριστεί η χρηματική τους αξία, αλλά και η ανησυχία για εμπορευματοποίηση της ηθικής βλάβης σε βαθμό που το ύψος της αποζημίωσης να ξεπερνά τα λογικά όρια δημιούργησε προβληματισμούς για το αν θα πρέπει τελικά να αποκαθίσταται η ηθική βλάβη, η οποία στηρίζεται σε μη οριοθετημένα και ακριβή κριτήρια, όπως τα συναισθήματα λύπης, ταραχής, φόβου που μπορεί να προκληθούν στο άτομο.³⁰

²⁶ Βλ. Σταθόπουλο, Επιτομή Γενικού Ενοχικού β' έκδοση, (2016), σελ. 165

²⁷ Βλ. Σταθόπουλο, Επιτομή Γενικού Ενοχικού β' έκδοση, (2016), σελ.167

²⁸ ΑΚ 932: «Σε περίπτωση αδικοπράξιας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας, της τιμής ή της αγνείας του ή στερήθηκε την ελευθερία του. Σε περίπτωση θανάτωσης προσώπου η χρηματική αυτή ικανοποίηση μπορεί να επιδικαστεί στην οικογένεια του θύματος λόγω ψυχικής οδύνης.»

²⁹ Βλ. Σταθόπουλο, Επιτομή Γενικού Ενοχικού β' έκδοση, (2016), σελ. 167

³⁰ Βλ. Σταθόπουλο, Επιτομή Γενικού Ενοχικού β' έκδοση, (2016), σελ.168

Διάφορες θεωρήσεις έχουν διατυπωθεί για τον σκοπό της ηθικής βλάβης, που έχει κατά μία άποψη «αποκαταστατικό» χαρακτήρα, διότι στοχεύει στην επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση, η οποία ωστόσο δεν είναι εφικτή επειδή η ζημία από την προσβολή της προσωπικότητας δεν αποτελεί περιουσιακή ζημία, όπως περιγράφεται κατωτέρω. Η «θεωρία παροχής ικανοποίησης» είναι μια εκ των θεωριών που έχουν διατυπωθεί και έχει την έννοια ότι ο υπαίτιος πρέπει να ικανοποιήσει τον ζημιωθέντα για τη ζημία που του προκάλεσε, ώστε να επιτευχθεί η εξισορρόπηση του αισθήματος δικαίου, χωρίς να έχει τη μορφή ποινής³¹. Παρόμοια είναι η θεωρία της εξισορροπητικής λειτουργίας μέσω της δημιουργίας μια ευχάριστης ψυχικής κατάστασης στο θύμα, δηλαδή της πρόκλησης θετικών συναισθημάτων λόγω της επιδίκασης χρηματικού ποσού για να απαλύνουν τον ψυχικό πόνο που βίωσε. Ωστόσο η συγκεκριμένη θεωρία χωλαίνει, καθώς στηρίζεται σε κριτήρια όπως τα αρνητικά αισθήματα της λύπης, της οργής, του πόνου και γενικότερα σε ψυχολογικούς παράγοντες οι οποίοι δεν δύνανται να αποτελέσουν ένα ασφαλές και σταθερό τρόπο υπολογισμού της αποζημίωσης για ηθική βλάβη³². Επίσης έχει διατυπωθεί η θεωρία περί της ικανοποίησης του «συναισθήματος εκδικήσεως» που στοχεύει με την αφαίρεση του ποσού της χρηματικής αποζημίωσης από την περιουσία του δράστη, στον κατευνασμό του θύματος με αυτή την πράξη επανόρθωσης της βλάβης³³. Ακόμη μια άποψη αποτελεί η θεωρία της γενικής πρόληψης, η οποία σχετίζεται με τη θεωρία του εκφοβισμού του δράστη, ο οποίος αποθαρρύνεται να προχωρήσει σε προσβολή της προσωπικότητας του ατόμου φοβούμενος την αφαίρεση σημαντικού μέρους από την περιουσία του³⁴.

Κρατούσα σήμερα σε νομολογία και θεωρία είναι η άποψη ότι η επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης έχει αποκαταστατική λειτουργία, καθώς αποσκοπεί στην επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη ηθική και κοινωνική τους ισορροπία³⁵. Σκοπός κατά την προσέγγιση αυτή είναι η χρηματική ικανοποίηση να καταπολεμήσει τον ψυχικό πόνο του θύματος, μέσω των απολαύσεων που μπορεί να εξασφαλίσει το χρήμα, ως μια παρηγοριά για την ηθική βλάβη που του προκάλεσε η προσβολή της προσωπικότητας

³¹ Βλ. Πατεράκη, Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, β' έκδοση, (2001), σελ 52

³² Βλ. Καρακώστα, Χρηματική Ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης στην περίπτωση αστικής ευθύνης του Δημοσίου, Β' Μελέτες, ΕφΑ Δ 2008, σελ.380

³³ Βλ. Πατεράκη, Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, β' έκδοση, (2001), σελ 57

³⁴ Βλ. Πατεράκη, Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, β' έκδοση, (2001), σελ 56

³⁵ Βλ. Ρήγα, Εύλογη χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθική βλάβης επί της προσβολής της προσωπικότητας και αναιρετικός έλεγχος της εφαρμογής της ΑΚ 932, Δ 40 (2009), 789

του³⁶. Χρησιμοποιεί δηλαδή τη δυνατότητα που δίνει το χρήμα στο άτομο να ικανοποιήσει περισσότερες ανάγκες του και με αυτόν τον τρόπο να αποκατασταθεί η ηθική βλάβη που υπέστη. Για τον λόγο αυτόν σε αυτές τις περιπτώσεις αποκατάστασης της ψυχολογικής κατάστασης του θύματος γίνεται μνεία σε «χρηματική ικανοποίηση», αντί για «αποζημίωση» η οποία συνεπάγεται ενός βαθμού αποκατάσταση και όχι μια πλήρη αποκατάσταση της ζημίας³⁷.

Η νομολογία από την άλλη για τον προσδιορισμό και υπολογισμό της χρηματικής ικανοποίησης λαμβάνει υπόψη κριτήρια όπως το είδος και την ένταση της προσβολής, την έκταση και την εμβέλεια της βλάβης, τη βαρύτητα του πταίσματος, την υπαιτιότητα του «δράστη», τις συνθήκες τέλεσης, την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των μερών κλπ³⁸.

2.1 Έννοια της προσωπικότητας

Ειδικότερα στον Αστικό Κώδικα τα άρθρα 57 επόμενα ορίζουν το δικαίωμα της προσωπικότητας, την ηθική βλάβη και τις προϋποθέσεις της. Το άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα³⁹ δεν ορίζει την έννοια της προσωπικότητας, ορισμοί της οποίας έχουν διατυπωθεί από τη θεωρία και τη νομολογία. Ωστόσο ένας ορισμός θα μπορούσε να περιλαμβάνει όλες τις αστάθμητες αξίες που απαρτίζουν την ουσία του ανθρώπου.⁴⁰ Προσωπικότητα, δηλαδή, είναι το σύνολο όλων των αστάθμητων αυτών αξιών που συνθέτουν την φυσική, πνευματική, ηθική και κοινωνική υπόσταση του ανθρώπου.⁴¹ Το δικαίωμα που ρυθμίζεται στο άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα είναι ενιαίο, αλλά διακρίνεται σε διάφορες εκδηλώσεις του, όπως η φυσική, ψυχική και ηθική υπόσταση, η ανάπτυξη της προσωπικότητας, τα μέσα προσδιορισμού του προσώπου, τα προϊόντα της διάνοιας, η σφαίρα του απορρήτου, η επαγγελματική απασχόληση και ανέλιξη, το δικαίωμα χρήσης κοινόχρηστων πραγμάτων, καθώς και τα προσωπικά δεδομένα⁴².

³⁶ Βλ. Πατεράκη, Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, β' έκδοση, (2001), σελ 56

³⁷ Βλ. Σταθόπουλο, Επιτομή Γενικού Ενοχικού β' έκδοση, (2016), σελ. 168

³⁸ Βλ. Πετσελάκη, Η προσωπικότητα ως περιουσία, (2015) σελ.487

³⁹ ΑΚ 57: «1.Οποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Αν η προσβολή αναφέρεται στην προσωπικότητα προσώπου που έχει πεθάνει, το δικαίωμα αυτό έχουν ο σύζυγος, οι κατιόντες, οι ανιόντες, οι αδελφοί και οι κληρονόμοι του από διαθήκη. 2.Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες δεν αποκλείεται.»

⁴⁰ Βλ. Α. Γεωργιάδη, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4η, (2012), σελ 171

⁴¹ Βλ. Α. Γεωργιάδη, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 5η, (2019), παρ.12 αρ. 3

⁴² Βλ. Α. Γεωργιάδη, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4η, (2012), σελ. 172-177

Πιο συγκεκριμένα η φυσική υπόσταση της προσωπικότητας συμπεριλαμβάνει τη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα και την υγεία του ατόμου, η ψυχική υπόσταση περιλαμβάνει τον ψυχικό και συναισθηματικό κόσμο του ανθρώπου υπό την έννοια της ομαλής συναισθηματικής σχέσης με τους άλλους ανθρώπους ή τη διατήρηση της ηρεμίας του, η ηθική υπόσταση αποτελείται από την τιμή⁴³, την υπόληψη και την αξιοπρέπεια⁴⁴, αλλά και την αξιοπιστία του φυσικού προσώπου κατά τη συναλλαγή με τους τρίτους⁴⁵, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και την ελευθερία επικοινωνίας, τα μέσα προσδιορισμού συμπεριλαμβάνουν το όνομα, την εικόνα, την φωνή κλπ., η σφαίρα του απορρήτου χαρακτηρίζει τον ιδιωτικό βίο, ενώ τα προσωπικά δεδομένα περιλαμβάνουν πληροφορίες για διάφορες πλευρές του ατόμου τις οποίες το ίδιο έχει δικαίωμα να διαχειρίζεται.⁴⁶ Τέλος η κρατούσα γνώμη στη νομολογία είναι η προσέγγιση που προκύπτει από τη σύνθεση των ανωτέρω τριών απόψεων, και χρησιμοποιεί τη στάθμιση των αντικρουόμενων προστατευόμενων αγαθών για να συμπεράνει ότι η προσβολή είναι παράνομη, όταν γίνεται χωρίς δικαίωμα ή γίνεται κατά την ενάσκηση δικαιώματος που είναι μικρότερης σπουδαιότητας ή ασκείται καταχρηστικά⁴⁷.

2.2 Προϋποθέσεις για την προστασία της προσωπικότητας

Για την προστασία της προσωπικότητας ο Αστικός Κώδικας στα προαναφερθέντα άρθρα προβλέπει τις εξής δύο προϋποθέσεις: α) την προσβολή της προσωπικότητας και β) τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής αυτής. Πιο αναλυτικά ως προσβολή νοείται κάθε επέμβαση, με πράξη ή παράλειψη, σε μία από τις εκδηλώσεις της υπόστασης του ατόμου, όπως αυτές περιγράφηκαν ανωτέρω. Η προσβολή αυτή δύναται να διακριθεί σε εσωτερική και εξωτερική, με την πρώτη να προκαλείται από το ίδιο το άτομο και να μην ρυθμίζεται από

⁴³ Κατά την ΑΠ 1813/2022 (Ισοκράτης, ΤΝΠ) «είναι δε τιμή η εκτίμηση που απολαμβάνει το άτομο στην κοινωνία με βάση την ηθική αξία που έχει λόγω της συμμόρφωσής του με τις νομικές και ηθικές του υποχρεώσεις, ενώ υπόληψη είναι η εκτίμηση που απολαμβάνει το άτομο στην κοινωνία με βάση την κοινωνική του αξία, συνεπεία των ιδιοτήτων και ικανοτήτων του για την εκπλήρωση των ιδιαίτερων κοινωνικών του έργων ή του επαγγέλματός του».

⁴⁴ Βλ. Καρακώστα, σε Γεωργιάδη Α./Σταθόπουλο Μ., Αστικός Κώδικας κατ' άρθρον ερμηνεία, Τόμος Ια, έκδοση 2η, άρθρο 57 αρ.1, (2016)

⁴⁵ Βλ. Α. Γεωργιάδη, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4η, (2012), σελ .173

⁴⁶ Βλ. Α. Γεωργιάδη, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4η, (2012), σελ.170-178

⁴⁷ Βλ.ενδεικτ. ΑΠ 920/2018 ΤΝΠ QUALEX, ΑΠ 722/2017 ΤΝΠ QUALEX, Φουντεδάκη σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ Ι (2010), άρθρο. 57 αρ. 3

τον Αστικό Κώδικα λόγω του χαρακτήρα της και τη δεύτερη να προκαλείται από οποιονδήποτε τρίτο⁴⁸. Η εξωτερική αυτή παρέμβαση του τρίτου απασχολεί το δίκαιο στην περίπτωση που πραγματοποιείται παράνομα, δηλαδή, όταν δεν συντρέχει λόγος άρσης του παρανόμου χαρακτήρα⁴⁹ για παράδειγμα, όταν υπάρχει σχετική νομοθετική πρόβλεψη, όταν υπάρχει η συγκατάθεση του ατόμου, όταν αυτή δεν υπερβαίνει τα όρια που είναι κοινωνικώς αποδεκτά και όταν γίνεται κατά την άσκηση δικαιώματος του προσβάλλοντος. Έναντι της προσβολής αυτής το αστικό δίκαιο προβλέπει ως μέσα προστασίας στο άρθρο 57 παρ. 1 εδάφιο α' ΑΚ την αξίωση για άρση της προσβολής και παράλειψης της στο μέλλον, στο άρθρο ΑΚ 57 παρ. 2 την αξίωση προς αποζημίωση με βάση τις διατάξεις ΑΚ 914 επ. για τις αδικοπραξίες και στο άρθρο ΑΚ 59 την αξίωση για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης. Ως προς τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής και τη θεμελίωση του έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις. Συγκεκριμένα έχει υποστηριχθεί ότι παράνομη είναι η προσβολή που αντιτίθεται στις επιταγές ή απαγορεύσεις της έννομης τάξης οι οποίες προστατεύουν την προσωπικότητα⁵⁰. Κατά άλλη άποψη παράνομη είναι κάθε προσβολή της προσωπικότητας από τρίτον, ενώ αίρεται ο παράνομος χαρακτήρας της σε περίπτωση συνδρομής λόγων άρσης του παρανόμου⁵¹. Συνδυασμό των δύο αυτών απόψεων αποτελεί η προσέγγιση της εφαρμογής της γενικής θεωρίας του παρανόμου σε σχέση με τα απόλυτα δικαιώματα σύμφωνα με την οποία θα πρέπει η παρανομία να προβλέπεται σε κανόνα δικαίου στην περίπτωση που η προσωπικότητα δεν προσβάλλεται άμεσα με ενέργεια του υπαιτίου⁵²

2.3 Η ικανοποίηση της ηθικής βλάβης σύμφωνα με το ΑΚ 932

Σύμφωνα με το άρθρο ΑΚ 57 και ειδικότερα την παράγραφο 2 στην περίπτωση της παράνομης προσβολής της προσωπικότητας του ατόμου, εκείνο μπορεί να αιτηθεί αξίωση αποζημίωσης βάσει των διατάξεων για τις αδικοπραξίες (ΑΚ 914 επ.). Εν προκειμένω το

⁴⁸ Βλ. Α. Γεωργιάδη, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4η, (2012), σελ.178

⁴⁹ Βλ. Καρακώστα, Το δίκαιο της προσωπικότητας, (2012), σελ.345 επ.

⁵⁰ Βλ. ενδεικτ. ΑΠ 718/2017 ΤΝΠ QUALEX, ΑΠ 43/2016 ΤΝΠ QUALEX

⁵¹ Βλ. Γαζή, Γενικά Αρχαία του Αστικού Δικαίου, τεύχ Β1, παρ.44 Π 3 - Παπαντωνίου, Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου παρ. 28 σελ. 143 - Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4^η παρ. 12 αρ. 22 (2012) - Φουντεδάκη σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ Ι (2010), αρ.6

⁵² Βλ. Δεληγιάννης Ι., Η προστασία της προσωπικότητας κατά τον Αστικό Κώδικα από την άποψη των σχετικών συνταγματικών ρυθμίσεων, ΕΛΛΔνη 1997 497- Λαδά, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, τόμος Ι, παρ. 21 αρ. 44 επ., (2007)- Φουντεδάκη σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ Ι (2010), αρ.7

ζήτημα της ηθικής βλάβης ρυθμίζει το άρθρο ΑΚ 932 το κείμενο του οποίου αναφέρει «σε περίπτωση αδικοπραξίας»⁵³. Συνεπώς πέραν των προϋποθέσεων της διάταξης ΑΚ 914, όταν η πράξη προσβολής είναι παράνομη και υπαίτια, το άρθρο ΑΚ 932 θα πρέπει να ερμηνεύεται με τρόπο που να περιλαμβάνει εκτός από τις ΑΚ 914 και ΑΚ 919 και περιπτώσεις αντικειμενικής ευθύνης. Σύμφωνα με την ΑΚ 932, ως μια διάταξη στο πλαίσιο των αδικοπραξιών, οι προϋποθέσεις για τη θεμελίωση του δικαιώματος της ηθικής βλάβης είναι το πταίσμα⁵⁴ του ζημιώσαντος. Εν συνεχεία πέραν του πταίσματος μια επιπλέον προϋπόθεση είναι ο δικαιούχος αποζημίωσης να αποδείξει ότι υπέστη τη συγκεκριμένη βλάβη. Φορέας του δικαιώματος αποζημίωσης είναι εκείνος του οποίου το έννομο συμφέρον ή δικαίωμα υπέστη προσβολή. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται για την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης, τόσο στις περιπτώσεις που η βλάβη συνέβη σε περιουσιακό αγαθό του δικαιούχο, όσο και σε περιπτώσεις που αγαθό της προσωπικότητας του υπέστη προσβολή.⁵⁵ Τέλος απαιτείται και η συνδρομή της τρίτης προϋπόθεσης, δηλαδή η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της πράξης (αδικοπραξίας) και της ηθικής βλάβης. Αναφορικά με την αιτιώδη συνάφεια επικρατεί η θεωρία της πρόσφορης αιτιότητας με βάση την οποία μια αιτία είναι πρόσφορη να προκαλέσει το αποτέλεσμα, όταν σύμφωνα με τη συνήθη πορεία των πραγμάτων είχε γενικά την ικανότητα να προκαλέσει την επέλευση της ζημίας, και όχι απλώς να οδηγήσει σε αυτή κατά λογική αιτιότητα⁵⁶.

2.4 Η ικανοποίηση της ηθικής βλάβης σύμφωνα με το ΑΚ 59

Γενικότερη της διάταξης ΑΚ 932 είναι η διάταξη ΑΚ 59⁵⁷, η οποία σε περίπτωση παραβίασης της προσωπικότητας (ΑΚ 57) ή του ονόματος (ΑΚ 58) προβλέπει τη δυνατότητα του ατόμου που υπέστη την προσβολή να αξιώσει την ικανοποίηση της ηθικής του βλάβης και το δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη το είδος της προσβολής να καταδικάσει τον υπαίτιο να αποκαταστήσει τη ζημία, είτε με την καταβολή χρηματικού ποσού, είτε με δημοσίευμα,

⁵³ Βλ. άρθρο 932 του Αστικού Κώδικα

⁵⁴ Βλ. Καρακώστα, Προσωπικότητα και τύπος, (2000), σελ.219

⁵⁵ Βλ. Πατεράκη, Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, β' έκδοση, (2001), σελ. 279

⁵⁶ Βλ. Σταθόπουλο, Επιτομή Γενικού Ενοχικού β' έκδοση, (2016), σελ. 181

⁵⁷ ΑΚ 59: «Στις περιπτώσεις των δύο προηγούμενων άρθρων το δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επιπλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί. Η ικανοποίηση συνίσταται σε πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα, ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις.»

είτε με οποιοδήποτε άλλο μέσο επιβάλλεται από τις περιστάσεις. Σημειωτέον ότι δύναται να επιλεγούν ένας ή περισσότεροι τρόποι ικανοποίησης σωρευτικά⁵⁸. Συνεπώς πέραν της διαφοράς του χαρακτήρα των δύο διατάξεων, καθώς η ΑΚ 932 αφορά κυρίως χρηματική ικανοποίηση έναντι προσβολής κατά της περιουσίας⁵⁹ του ατόμου, ενώ η ΑΚ 59 αφορά κυρίως προσβολές κατά της προσωπικότητας, οι δύο διατάξεις διαφέρουν και ως προς τα μέσα αποκατάστασης, αφού η ΑΚ 932 προβλέπει μόνο την καταβολή χρηματικού ποσού ως αποζημίωση, ενώ η ΑΚ 59 προβλέπει και άλλους τρόπους πέραν της χρηματικής ικανοποίησης.

Για τη θεμελίωση του άρθρου βασική προϋπόθεση είναι η «παράνομη προσβολή της προσωπικότητας», ενώ έχουν διατυπωθεί διαφορετικές απόψεις ως προς την υπαιτιότητα. Η προσωπικότητα αποτελεί απόλυτο δικαίωμα και συνεπώς η προσβολή της δεν απαιτείται να προβλέπεται συγκεκριμένα σε διάταξη νόμου ή να αφορά συγκεκριμένο αγαθό⁶⁰, αλλά οποιαδήποτε παρέμβαση τρίτου στην προσωπικότητα ενός ατόμου και τις εκφάνσεις της θεωρείται παράνομη, εφόσον η συγκεκριμένη πράξη δεν προβλέπεται από τον νόμο ή δεν συντρέχουν λόγοι άρσης του παράνομου χαρακτήρα της⁶¹.

Σε δικονομικό επίπεδο το βάρος απόδειξης του παράνομου χαρακτήρα της προσβολής προκαλεί ζήτημα το οποίο επιλύεται ανάλογα με τη γνώμη που υιοθετείται για τη θεμελίωση του παράνομου χαρακτήρα της προσβολής.⁶² Ο ενάγων πρέπει, σύμφωνα με τη θεωρία στάθμισης των αντικρουόμενων συμφερόντων, να αποδείξει ότι τα αγαθά της προσωπικότητας του που προσβλήθηκαν υπερσχύουν των συμφερόντων της αντίδικης πλευράς, υπό την έννοια ότι η πράξη του υπαιτίου προσβάλλει «κατά τρόπο σημαντικό και καθ' υπέρβαση των ορίων του κοινωνικώς επιτρεπτού» την προσωπικότητα του.⁶³

Ως προς την υπαιτιότητα ως προϋπόθεση για τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης έχουν διατυπωθεί διαφορετικές απόψεις με νομολογία και θεωρία να διαφωνούν. Ειδικότερα η νομολογία ακολουθώντας τον κανόνα της αρχής της υπαιτιότητας του Αστικού Κώδικα και τη γραμματική ερμηνεία του άρθρου, στην οποία αναφέρεται το «υπαίτιο της προσβολής», υποστηρίζει ότι απαιτείται υπαιτιότητα. Αντίθετη γνώμη έχει η θεωρία⁶⁴, κατά την οποία δεν

⁵⁸ Βλ. Καρακώστα, Το Δίκαιο της προσωπικότητας, (2012), σελ. 388

⁵⁹ Βλ. Πατεράκη, Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, β' έκδοση, (2001), σελ. 74.

⁶⁰ Βλ. Φουντεδάκη σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρο 57 αρ.6

⁶¹ Βλ. Καρακώστα, Το Δίκαιο της προσωπικότητας, (2012), σελ. 345

⁶² Βλ. Καρακώστα, Το Δίκαιο της προσωπικότητας, (2012)

⁶³ Βλ. Καρακώστα, Το Δίκαιο της προσωπικότητας, (2012)

⁶⁴ Βλ. Παπαντωνίου, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 3^η έκδοση, (1983), σελ.135 - Παπαστερίου, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, β' έκδοση, (2009), σελ. 230

απαιτείται η ύπαρξη πταίσματος. Συνεπώς στην περίπτωση που εφαρμόζεται η διάταξη ΑΚ 59 δεν απαιτείται υπαιτιότητα, καθώς και μόνο η παρέμβαση στην προσωπικότητα του ατόμου αποτελεί παράνομη πράξη, σε αντίθεση με τη διάταξη ΑΚ 932 η οποία προβλέπει την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης λόγω προσβολής που προκάλεσε περιουσιακή ζημία και υπό το σκέλος των διατάξεων για τις αδικοπραξίες θα ακολουθήσει τον ιδρυτικό της ευθύνης κανόνα⁶⁵.

⁶⁵ Βλ.Καρακώστα, Το Δίκαιο της προσωπικότητας, (2012), σελ. 390

Κεφάλαιο 3ο: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ – ΜΗ ΥΛΙΚΗΣ ΖΗΜΙΑΣ ΣΤΟΝ ΓΕΝΙΚΟ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Μία από τις εκφάνσεις της προσωπικότητας του ατόμου αποτελούν και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, δηλαδή οι πληροφορίες που σχετίζονται με διάφορες πλευρές του, μεταξύ των οποίων η φυσική, η βιολογική, η ψυχική, η οικονομική και η πολιτιστική πλευρά κλπ. Το άτομο διαθέτει εξουσία αυτοδιάθεσης των πληροφοριών αυτών, καθώς έχει το απόλυτο δικαίωμα διαχείρισης των προσωπικών του δεδομένων και κοινοποίησης τους σε τρίτους, με βάση τους σκοπούς τους οποίους εκείνο επιλέγει με ελεύθερη βούληση.⁶⁶

Όπως αναλύθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο το νομοθετικό πλαίσιο των προσωπικών δεδομένων, σε εθνικό επίπεδο ο Ν. 2472/1997 θέσπισε το πλαίσιο προστασίας κατά της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και γενικότερα του ιδιωτικού βίου. Το νομοθέτημα είχε ως σκοπό την προστασία των προσωπικών δεδομένων του ατόμου, ενώ για την ειδικότερη κατηγορία των ευαίσθητων δεδομένων, δηλαδή όσων αποκάλυπταν πληροφορίες για τη φυλετική ή εθνική προέλευση του ατόμου, τις κομματικές του προτιμήσεις, την εμπλοκή του στο ποινικό σύστημα, τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, την υγεία, την ερωτική του ζωή κλπ, προέβλεπε περισσότερες προϋποθέσεις και εγγυήσεις. Το νομικό αυτό κείμενο κάλυπτε πλέον όχι μόνο τις παραδοσιακές εκφάνσεις της προσωπικότητας του ατόμου, αλλά και εκφάνσεις της υπόστασης του προσώπου που γεννήθηκαν με την εξέλιξη της τεχνολογίας, όπως για παράδειγμα τη συλλογή και την επεξεργασία δεδομένων σχετικά με την πιστοληπτική ικανότητα του προσώπου, την υγεία και ιδίως το γενετικό του υλικό⁶⁷. Ειδικότερα το άρθρο 23 του Ν. 2472/1997⁶⁸ προέβλεψε την αστική ευθύνη οποιουδήποτε φυσικού ή νομικού

⁶⁶ ΑΠ 174/2011 Αυγουστιανάκης Μ. Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 11/2001, σελ. 673 επ., Φουντεδάκη, σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, Εισαγ. 57-60 αρ.60

⁶⁷ Βλ. Απ.Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού δικαίου, έκδ. 6 (2012), σελ. 175-176

⁶⁸ Το άρθρο 23 του κατηρημένου Ν. 2472/1997 προέβλεπε: «1. Φυσικό πρόσωπο ή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, που κατά παράβαση του παρόντος νόμου προκαλεί περιουσιακή βλάβη, υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση. Αν προκάλεσε ηθική βλάβη, υποχρεούται σε χρηματική ικανοποίηση. Η ευθύνη υπάρχει και όταν ο υπόχρεος όφειλε να γνωρίζει την πιθανότητα να επέλθει βλάβη σε άλλον. 2. Η κατά το άρθρο 932 Α.Κ. χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης για παράβαση του παρόντος νόμου ορίζεται κατ' ελάχιστο στο ποσό των δύο εκατομμυρίων (2.000.000) δραχμών, εκτός αν ζητήθηκε από τον ενάγοντα μικρότερο ποσό ή η παράβαση οφείλεται σε αμέλεια. Η χρηματική αυτή ικανοποίηση επιδικάζεται ανεξαρτήτως από την αιτούμενη αποζημίωση για περιουσιακή βλάβη. 3. Οι απαιτήσεις του παρόντος άρθρου εκδικάζονται κατά τα άρθρα 664-676 του κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ανεξάρτητα από την τυχόν έκδοση ή μη απόφασης της Αρχής ή την

προσώπου, το οποίο παραβιάζοντας τον ανωτέρω νόμο προκαλούσε περιουσιακή ή μη ζημία σε υποκείμενο δεδομένων.

Την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ που είχε ενσωματώσει ο ανωτέρω εθνικός νόμος επέφερε ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 (GDPR – ΓΚΠΔ) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο οποίος επίσης έθεσε το πλαίσιο για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας του υποκειμένου των δεδομένων έναντι της επεξεργασίας των προσωπικών του δεδομένων και τη στοιχειοθέτηση της αστικής ευθύνης. Ειδικότερα κάθε ταυτοποιημένο ή άμεσα ή έμμεσα ταυτοποιήσιμο πρόσωπο θεωρείται υποκείμενο δεδομένων σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 4 παρ. 1 του ΓΚΠΔ⁶⁹ και διαθέτει πλειάδα δικαιωμάτων όπως αυτά απαριθμούνται στα άρθρα 12 – 22 ΓΚΠΔ. Ενδεικτικά το δικαίωμα ενημέρωσης του (άρθρα 12, 13, 14 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα πρόσβασης στα δεδομένα του (άρθρο 15 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα διόρθωσης (άρθρο 16 ΓΚΠΔ) και το δικαίωμα διαγραφής- «δικαίωμα στη λήθη» (άρθρο 17 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα περιορισμού της επεξεργασίας (άρθρο 18 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα στην φορητότητα των δεδομένων (άρθρο 20 ΓΚΠΔ) και το δικαίωμα εναντίωσης (άρθρο 21 ΓΚΠΔ) κλπ. Σε περίπτωση προσβολής και παραβίασης των ως άνω δικαιωμάτων ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων ήρθε για να «εξοπλίσει» την άμυνα του ατόμου και με τα κατάλληλα μέσα προστασίας μέσω των δικαιωμάτων καταγγελίας και δικαστικής προσφυγής ενώπιον εποπτικής αρχής και κατά υπευθύνου ή εκτελούντος την επεξεργασία (άρθρα 77, 78 και 79 ΓΚΠΔ), του δικαιώματος αποζημίωσης (άρθρο 82 ΓΚΠΔ), αλλά και μέσων για την επιβολή διοικητικών προστίμων και κυρώσεων σε περίπτωση παραβιάσεων του Κανονισμού (άρθρα 83 και 84 ΓΚΠΔ).

3.1 Το ζήτημα της «μη υλικής» ζημίας στα προσωπικά δεδομένα – Άρθρο 82 ΓΚΠΔ

τυχόν άσκηση ποινικής δίωξης, καθώς και από την αναστολή ή αναβολή της για οποιονδήποτε λόγο. Η απόφαση του δικαστηρίου εκδίδεται μέσα σε δύο (2) μήνες από την πρώτη συζήτηση στο ακροατήριο.»

⁶⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 4 (1) ΓΚΠΔ ως «υποκείμενο των δεδομένων» θεωρείται «το ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο είναι εκείνο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως όνομα, σε αριθμό ταυτότητας, σε δεδομένα θέσης, σε επιγραφμικό αναγνωριστικό ταυτότητας ή σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου»

Σε συνέχεια όσων αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο για τη θεμελίωση της ευθύνης και δη σε περίπτωση ηθικής βλάβης της προσωπικότητας ενός φυσικού προσώπου βάσει του Αστικού Κώδικα, στο παρόν κεφάλαιο θα εξεταστεί η αστική ευθύνη σε περίπτωση μη υλική ζημίας ως συνέπεια της παραβίασης των προσωπικών του δεδομένων βάσει του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679, όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 82 ΓΚΠΔ.

Το άρθρο 82 ΓΚΠΔ με τίτλο «Δικαίωμα αποζημίωσης και ευθύνη» αποτελεί το επίκεντρο της πρακτικής εφαρμογής των προστατευτικών κανόνων του ΓΚΠΔ και συμπληρωματικό άρθρο της προστασίας των άρθρων 77-79 ΓΚΠΔ⁷⁰. Σκοπός του άρθρου είναι η εφαρμογή ενός ενιαίου νομοθετικού πλαισίου εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η στοιχειοθέτηση ενός αυτοτελούς λόγου ευθύνης για τη θεμελίωση της αποζημίωσης ανεξάρτητου από εθνικές ρυθμίσεις. Με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται ότι κάθε επιμέρους κράτος – μέλος δεν έχει περιθώρια απόκλισης από τους ενωσιακούς κανόνες, με εξαίρεση τα ζητήματα που ο Κανονισμός σκόπιμα δεν ρυθμίζει αναθέτοντας τη ρύθμιση τους στα κράτη – μέλη. Ακόμη, αποφεύγονται και οι διαφορετικές απόψεις που σημειώνονταν κατά την ισχύ προηγούμενων νομοθετικών κειμένων στην ερμηνεία διαφόρων εννοιών, όπως για παράδειγμα της υπαιτιότητας του υπευθύνου επεξεργασίας⁷¹. Σημειωτέον ότι η διάταξη του 82 ΓΚΠΔ εφαρμόζεται σε συνδυασμό με τις διατάξεις 57 και 59 του Αστικού Κώδικα, όταν συντρέχει προσβολή της προσωπικότητας, όπως προκύπτει από την υπ' αριθμόν 146 αιτιολογική σκέψη του Κανονισμού, η οποία επισημαίνει μεταξύ άλλων ότι η ευθύνη για αποζημίωση σε περίπτωση ζημίας από παραβίαση του Κανονισμού δεν επηρεάζει τυχόν άλλες αξιώσεις αποζημίωσης που προκύπτουν από την εθνική νομοθεσία των κρατών ή άλλων κανόνων του ενωσιακού δικαίου⁷².

Η εν λόγω διάταξη ορίζει τις προϋποθέσεις του δικαιώματος της αποζημίωσης, τις προϋποθέσεις και τις συνέπειες της ευθύνης, ενώ ακόμη θίγει και δικονομικά ζητήματα⁷³. Ειδικότερα οι τρεις πρώτες παράγραφοι της διάταξης 82 ΓΚΠΔ αναγνωρίζουν το δικαίωμα του ατόμου να αξιώσει αποζημίωση από τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή τον εκτελούντα την επεξεργασία και θέτουν τις προϋποθέσεις ευθύνης και απαλλαγής από αυτή. Με την

⁷⁰ Βλ. Boehm F. σε Simitis/Hornung/Spieker (Hrsg.), Kommentar Datenschutzrecht – DSGVO mit BDSG (2019)

⁷¹ Βλ. Truli Em., The General Data Protection Regulation and Civil Liability, σε Bakhoum M./Conde Gallego B./Mackenrodt M.-O./Surblytė-Namavičienė G. (Eds), Personal Data in Competition, Consumer Protection and Intellectual Property Law – Towards a Holistic Approach? (2018), σελ. 304-329.

⁷² Βλ. αιτιολογική σκέψη 146 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

⁷³ Βλ. Αυγουστιανάκης Μ./Μήτρου Λ., Προσωπικότητα - Προσωπικά Δεδομένα, σε Φιοράκη (επιμ.) Η αξίωση προς αποζημίωση (2021) σελ. 757

τέταρτη και πέμπτη παράγραφο ο Κανονισμός ρυθμίζει τις περιπτώσεις που η ζημία επήλθε από πράξεις περισσότερων υπευθύνων⁷⁴ ή εκτελούντων⁷⁵ την επεξεργασία, ενώ η τελευταία παράγραφος κάνει λόγο για την αρμοδιότητα των δικαστηρίων επί αξιώσεων αποζημίωσης από υλική ή μη υλική ζημία παραπέμποντας στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 79 ΓΚΠΔ⁷⁶. Σε σύγκριση με τα προηγούμενα νομοθετήματα, δηλαδή την Οδηγία 95/46/EK και τον Ν. 2472/1997⁷⁷ με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας των Δεδομένων εισήχθη και ρύθμιση για την ευθύνη που φέρει ο εκτελών την επεξεργασία, καθιστώντας πλέον σημαντικό τον προσδιορισμό και τη διάκριση των εννοιών του υπευθύνου και του εκτελούντα την επεξεργασία. Πρόκειται δηλαδή για μια από τις καινοτόμες «κινήσεις» του Κανονισμού.⁷⁸

Αναλυτικότερα για τη στοιχειοθέτηση του δικαιώματος αποζημίωσης η εν λόγω διάταξη απαιτεί την ύπαρξη υλικής ή μη υλικής ζημίας που υπέστη ένα άτομο ως συνέπεια παραβίασης του Κανονισμού από υπεύθυνο ή εκτελούντα την επεξεργασία⁷⁹. Απαιτείται, δηλαδή, η πλήρωση τριών προϋποθέσεων όπως η πράξη ή η παράλειψη που αντίκειται στους κανόνες περί προστασίας των δεδομένων, η πρόκληση ζημίας και ο μεταξύ των δύο πρώτων προϋποθέσεων αιτιώδης σύνδεσμος.

⁷⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 4 (7) ΓΚΠΔ ως υπεύθυνος επεξεργασίας χαρακτηρίζεται «το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που, μόνα ή από κοινού με άλλα, καθορίζουν τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα· όταν οι σκοποί και ο τρόπος της επεξεργασίας αυτής καθορίζονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τα ειδικά κριτήρια για τον διορισμό του μπορούν να προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους»

⁷⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 4 (8) ΓΚΠΔ ως εκτελών την επεξεργασία χαρακτηρίζεται «το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για λογαριασμό του υπευθύνου της επεξεργασίας»

⁷⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 79 (2) ΓΚΠΔ «Η διαδραστικότητα κατά υπευθύνου επεξεργασίας ή εκτελούντος την επεξεργασία κινείται ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία έχουν εγκατάσταση. Εναλλακτικά, η εν λόγω διαδικασία μπορεί να κινηθεί ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο το υποκείμενο των δεδομένων έχει τη συνήθη διαμονή του, εκτός εάν ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία είναι δημόσια αρχή κράτους μέλους η οποία ενεργεί κατά την άσκηση των δημόσιων εξουσιών της.»

⁷⁷ Βλ. Κόμνιος, Γενικός κανονισμός για την προστασία δεδομένων (2020), σελ. 136

⁷⁸ Βλ. Ιγγλεζάκης Ι., Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (Καν. 2016/679) και ο εφαρμοστικός νόμος (Ν.4624/2019) (2020), αρ.12.2, σελ.320/ Κόμνιος Κ., Γενικός Κανονισμός για την προστασία δεδομένων, (2020). σελ. 132 επ.

⁷⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 82 (1) ΓΚΠΔ «Κάθε πρόσωπο το οποίο υπέστη υλική ή μη υλική ζημία ως αποτέλεσμα παραβίασης του παρόντος κανονισμού δικαιούται αποζημίωση από τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή τον εκτελούντα την επεξεργασία για τη ζημία που υπέστη.»

3.2 Η ζημιογόνος συμπεριφορά

Ως προς την πρώτη προϋπόθεση όταν ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία ενεργούν με τρόπο που αντίκειται στον Κανονισμό, γεννάται η ευθύνη κατά το άρθρο 82 ΓΚΠΑ. Η παραβίαση του Κανονισμού δεν ταυτίζεται αποκλειστικά με την επεξεργασία⁸⁰ των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των φυσικών προσώπων, αλλά περιλαμβάνει και την αθέτηση των αρχών του νομοθετήματος, των υποχρεώσεων και των απαγορεύσεων που αυτό προβλέπει. Για παράδειγμα παραβίαση του Κανονισμού που μπορεί να στοιχειοθετήσει ευθύνη κατά το 82 ΓΚΠΑ είναι η παράλειψη διενέργειας εκτίμησης αντικτύπου, η οποία σύμφωνα με το άρθρο 35 ΓΚΠΑ απαιτείται εκ των προτέρων στην περίπτωση που ο υπεύθυνος επεξεργασίας επρόκειτο να προβεί σε μια υψηλού κινδύνου επεξεργασία δεδομένων υπό την έννοια ότι αυτή μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των υποκειμένων δεδομένων.

Επιπλέον με βάση το 82 ΓΚΠΑ η ευθύνη του υπεύθυνου επεξεργασίας και του εκτελούντα την επεξεργασία είναι διακριτή. Ειδικότερα η ευθύνη του πρώτου, υπευθύνου επεξεργασίας, τεκμαίρεται και μόνο από τη συμμετοχή του στην κατά παράβαση του Κανονισμού επεξεργασία των δεδομένων, με αποτέλεσμα την πρόκληση της ζημίας, ακόμη και αν δεν είχε ο ίδιος συμμετοχή στη ζημιογόνο συμπεριφορά⁸¹. Αντίθετα ο δεύτερος, εκτελών την επεξεργασία, ευθύνεται μόνο στις περιπτώσεις που αθέτησε τις υποχρεώσεις του απέναντι στον υπεύθυνο επεξεργασίας ξεπερνώντας τα όρια και τις οδηγίες του (υπευθύνου επεξεργασίας) ή ενεργώντας αντίθετα με αυτές, αλλά και στην περίπτωση που η ζημία προκλήθηκε λόγω της μη τήρησης εκ μέρους του εκτελούντος των υποχρεώσεων που θέτει ο Κανονισμός, ιδίως στο άρθρο 28 ΓΚΠΑ⁸². Επίσης η τέταρτη παράγραφος της διάταξης 28 ΓΚΠΑ ορίζει ότι τις ίδιες υποχρεώσεις με τον εκτελούντα έχει και ο «υπο-εκτελών» την επεξεργασία, δηλαδή εκείνος που έχει προσληφθεί από τον εκτελούντα την επεξεργασία να διενεργεί συγκεκριμένες πράξεις επεξεργασίας⁸³, ο οποίος επίσης συνάγεται ότι ευθύνεται και έναντι του ζημιωθέντος.

⁸⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 4 (2) ΓΚΠΑ ως «επεξεργασία» ορίζεται «κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διάρθρωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η μεταβολή, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, ο περιορισμός, η διαγραφή ή η καταστροφή»

⁸¹ Σχετικά με τις υποχρεώσεις του υπευθύνου επεξεργασίας είναι τα άρθρα 24-27 και 30 – 31 ΓΚΠΑ

⁸² Αλλά και σε άλλες διατάξεις όπως στη 32 παρ. 1 ΓΚΠΑ και στη 37 παρ. 1 ΓΚΠΑ

⁸³ Βλ. άρθρο 28 παρ. 4 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

3.3 Η ζημία

Ως προς τη δεύτερη προϋπόθεση του άρθρου 82 ΓΚΠΔ -τη ζημία - είναι ιδιαίτερα σημαντική η καινοτομία του Κανονισμού να προσθέσει ρητά πέραν της «υλικής» και τη «μη υλική» ζημία στο κείμενο του νόμου, ώστε πλέον να προβλέπεται ρητά και η ικανοποίηση του ζημιωθέντος σε περιπτώσεις ηθικής βλάβης. Λόγω του ρευστού και μη αποτιμήσιμου σε χρήμα χαρακτήρα της έννοιας της μη περιουσιακής ζημίας και της ηθικής βλάβης, το άρθρο 23 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ⁸⁴, η οποία ίσχυε πριν τον Κανονισμό και καταργήθηκε με αυτόν, περιοριζόταν σε μια γενική διατύπωση, ώστε κάθε κράτος - μέλος να είναι υπεύθυνο να αποφασίσει για το αν η «μη υλική» βλάβη θα αποτελούσε και αυτή ένα είδος ζημίας, όπως η «υλική» ζημία. Το άρθρο 23 του Ν. 2472/1997, με τον οποίο ενσωματώθηκε η αναφερόμενη Οδηγία στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, τελικά προέβλεπε αστική ευθύνη και για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης, ενώ ανέφερε και ένα κατώτατο χρηματικό ποσό για τις περιπτώσεις εκ δόλου παράνομης συμπεριφοράς.

Βέβαια η έννοια της ζημίας δεν προσδιορίζεται ρητά στη διάταξη 82 ΓΚΠΔ, αλλά προκύπτει τόσο από τις αιτιολογικές σκέψεις 75, 85 και 146, όσο και από τη μετέπειτα νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο. Πιο συγκεκριμένα η αιτιολογική σκέψη 75 αναφέρει μεταξύ άλλων ότι «Οι κίνδυνοι για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες φυσικών προσώπων, ποικίλης πιθανότητας και σοβαρότητας, είναι δυνατόν να προκύπτουν από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε σωματική, υλική ή μη υλική βλάβη (...)»⁸⁵. Ομοίως και η σκέψη 85 επισημαίνει ότι «Η παραβίαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί, εάν δεν αντιμετωπιστεί κατάλληλα και έγκαιρα, να έχει ως αποτέλεσμα σωματική, υλική ή μη υλική βλάβη για φυσικά πρόσωπα, όπως απώλεια του ελέγχου επί των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα ή ο περιορισμός των δικαιωμάτων τους (...)»⁸⁶. Είναι δηλαδή πρόδηλο ότι ο νομοθέτης θέλει με τον Κανονισμό και ειδικά το άρθρο 82 ΓΚΠΔ να

⁸⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 23 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ: «1. Τα κράτη μέλη προβλέπουν ότι κάθε πρόσωπο θιγόμενο από αθέμιτη επεξεργασία ή κάθε άλλη ενέργεια που δεν συμβιβάζεται με τις εθνικές διατάξεις εφαρμογής της παρούσας οδηγίας έχει δικαίωμα αποκατάστασης της επελθούσας ζημίας από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας. 2. Ο υπεύθυνος της επεξεργασίας μπορεί να απαλλαγεί της ευθύνης αυτής, εν μέρει ή εν όλω, εάν αποδείξει ότι δεν ευθύνεται για το ζημιογόνο γεγονός».

⁸⁵ Βλ. αιτιολογική σκέψη 75 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

⁸⁶ Βλ. αιτιολογική σκέψη 85 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

συμπεριλάβει ρητά και τη «μη υλική» ζημία σε ενιαίο κείμενο του ενωσιακού δικαίου, χωρίς να μετακυλήσει το καθήκον ρύθμισης σε κάθε κράτος - μέλος, με γνώμονα πάντα τα όσα ορίζει στην αιτιολογική σκέψη 146 του Κανονισμού, δηλαδή την υιοθέτηση από κάθε κράτος - μέλος τη νομολογία και τους σκοπούς του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την ερμηνεία της έννοιας αυτής⁸⁷.

3.4 Η αιτιώδης συνάφεια

Ως προς την τρίτη προϋπόθεση, το «ως αποτέλεσμα» που προβλέπει η διατύπωση του άρθρου 82 ΓΚΠΔ, συνάγεται ότι για τη στοιχειοθέτηση του δικαιώματος αποζημίωσης θα πρέπει να υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παράνομης συμπεριφοράς, δηλαδή της παραβίασης του Κανονισμού και της ζημίας⁸⁸. Η αιτιώδης αυτή συνάφεια θα πρέπει να αποτελεί μια τυπική και λογική πορεία μιας παράνομης πράξης η οποία τελικά οδήγησε στην επέλευση της ζημίας για ένα φυσικό πρόσωπο.

3.5 Η ευθύνη

Εφόσον πληρούνται οι ανωτέρω προϋποθέσεις, δηλαδή η ύπαρξη πράξης ή παράλειψης που προκάλεσε αιτιωδώς «μη υλική» ζημία σε φυσικό πρόσωπο, τότε ο υπεύθυνος επεξεργασίας ως συμμετέχων στη ζημιογόνο συμπεριφορά ευθύνεται σε αποζημίωση⁸⁹ του υποκειμένου των δεδομένων, εκτός αν αποδείξει, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 82 ΓΚΠΔ⁹⁰, ότι δεν φέρει καμία ευθύνη για το ζημιογόνο γεγονός.

⁸⁷ Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 146 ΓΚΠΔ: «(...) η έννοια της ζημίας θα πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά με γνώμονα τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά τρόπον ώστε να λαμβάνονται πλήρως υπόψη οι στόχοι του παρόντος κανονισμού. Αυτό δεν επηρεάζει τυχόν αξιώσεις αποζημίωσης, ασκούμενες λόγω παραβίασης άλλων κανόνων του δικαίου της Ένωσης ή των κρατών μελών (...).»

⁸⁸ Βλ. ΑΠ 79/2020 ΤΝΠ QUALEX

⁸⁹ Σύμφωνα με το πρώτο εδάφιο του άρθρου 82 (2) ΓΚΠΔ «Κάθε υπεύθυνος επεξεργασίας που συμμετέχει στην επεξεργασία είναι υπεύθυνος για τη ζημία που προκάλεσε η εκ μέρους του επεξεργασία που παραβαίνει τον παρόντα κανονισμό. (...)»

⁹⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 82 (3) ΓΚΠΔ «Ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία απαλλάσσεται από την ευθύνη που έχουν δυνάμει της παραγράφου 2, εάν αποδεικνύει ότι δεν φέρει καμία ευθύνη για το γενεσιουργό γεγονός της ζημίας.»

Ομοίως και ο εκτελών την επεξεργασία⁹¹ θα πρέπει να αποδείξει ότι ενήργησε σύμφωνα με τις υποχρεώσεις του Κανονισμού και τις εντολές του υπευθύνου επεξεργασίας, ώστε να απαλλαγεί από την ευθύνη. Πρόκειται δηλαδή εν προκειμένω για νόθο αντικειμενική ευθύνη, διότι η ευθύνη του υπεύθυνου ή εκτελούντος την επεξεργασία τεκμαίρεται και έχουμε αντιστροφή του βάρους απόδειξης⁹², υπό την έννοια ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία μπορούν να απαλλαγούν από την ευθύνη, εφόσον αποδείξουν ότι δεν συντρέχει πταίσμα, δηλαδή δεν φέρουν καμία ευθύνη για το γενεσιουργό γεγονός, αλλά τήρησαν τις υποχρεώσεις τους σύμφωνα με τον Κανονισμό. Συνάγεται δε ότι συμβατικές ρήτρες που αποκλείουν την ευθύνη ακόμη και για ελαφρά αμέλεια είναι αντίθετες με τον Κανονισμό και απαγορεύονται.⁹³

Επιπλέον η παράγραφος 4 του άρθρου 82 ΓΚΠΔ⁹⁴ ρυθμίζει την περίπτωση περισσότερων υπευθύνων ή εκτελούντων την επεξεργασία, προβλέποντας ότι κάθε υπεύθυνος ή εκτελών ευθύνεται για τη συνολική ζημία, με σκοπό την πλήρη και ουσιαστική αποζημίωση του ζημιωθέντος υποκειμένου. Στην περίπτωση της ευθύνης περισσότερων, δηλαδή, ο Κανονισμός κάνει λόγο για ευθύνη εις ολόκληρον παρέχοντας με την παράγραφο 5 του ίδιου άρθρου το «δικαίωμα αναγωγής» σε όποιον κατέβαλε την πλήρη αποζημίωση στο υποκείμενο των δεδομένων έναντι των λοιπών υποχρέων.

Για τον προσδιορισμό της ευθύνης του υπευθύνου ή εκτελούντος την επεξεργασία χρησιμοποιούνται κριτήρια του ενωσιακού δικαίου⁹⁵, όπως προκύπτει από αποφάσεις του ΔΕΕ και όχι με βάση τη νομοθεσία του εκάστοτε κράτους – μέλους, δηλαδή στην περίπτωση του ελληνικού κράτους τα άρθρα 330 και 335 επ. του Αστικού Κώδικα. Αναφορικά με το θέμα της «ευθύνης» η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης - κρίσεις του οποίου

⁹¹ Σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 82 (2) ΓΚΠΔ «(...)Ο εκτελών την επεξεργασία ευθύνεται για τη ζημία που προκάλεσε η επεξεργασία μόνο εφόσον δεν ανταποκρίθηκε στις υποχρεώσεις του παρόντος κανονισμού που αφορούν ειδικότερα τους εκτελούντες την επεξεργασία ή υπερέβη ή ενήργησε αντίθετα προς τις νόμιμες εντολές του υπευθύνου επεξεργασίας.»

⁹² Βλ. Ιγγλεζάκης, Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (Καν. 2016/679) και ο εφαρμοστικός νόμος (Ν.4624/2019) (2020), - Χριστοδούλου Κ., Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, έκδ. 2 (2020) σελ.152 επ.

⁹³ Βλ. Κόμνιος, Γενικός Κανονισμός για την προστασία δεδομένων (2020) σελ. 161

⁹⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 82 (4) ΓΚΠΔ «Εάν περισσότεροι του ενός υπεύθυνοι επεξεργασίας ή εκτελούντες την επεξεργασία ή αμφότεροι ο υπεύθυνος επεξεργασίας και ο εκτελών την επεξεργασία εμπλέκονται στην ίδια επεξεργασία και, εάν δυνάμει των παραγράφων 2 και 3 είναι υπεύθυνοι για τυχόν ζημία που προκάλεσε η επεξεργασία, κάθε υπεύθυνος επεξεργασίας ή εκτελών την επεξεργασία ευθύνεται για τη συνολική ζημία, προκειμένου να διασφαλιστεί αποτελεσματική αποζημίωση του υποκειμένου των δεδομένων.»

⁹⁵ Βλ. Κόμνιος, Γενικός Κανονισμός για την προστασία δεδομένων (2020)

θα αναπτυχθούν σε επόμενο κεφάλαιο- έθιξε και το ζήτημα του βάρους απόδειξης που φέρει το υποκείμενο των δεδομένων το οποίο λόγω της ζημίας που υπέστη νομιμοποιείται να ασκήσει την αξίωση αποζημίωσης της παραγράφου 1 του άρθρου 82 ΓΚΠΔ.

3.6 Τα δικονομικά ζητήματα του άρθρου 82 ΓΚΠΔ

Σε συνέχεια όσων περιγράφηκαν ανωτέρω, κάθε φυσικό πρόσωπο του οποίου οι προσωπικές πληροφορίες υποβλήθηκαν σε παράνομη επεξεργασία μπορεί να αξιώσει αποζημίωση είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους – μέλους στο οποίο ο υπεύθυνος ή ο εκτελών την επεξεργασία έχουν την εγκατάστασή τους, είτε στα δικαστήρια του κράτους – μέλους στο οποίο διαμένει το φυσικό πρόσωπο (άρθρο 79 παρ. 2 ΓΚΠΔ)⁹⁶. Στην ελληνική έννομη τάξη ο Ν. 4624/2019 ακολουθεί τον Κανονισμό δίνοντας την επιλογή στο υποκείμενο των δεδομένων να ασκήσει την αξίωση του σε πολιτικό δικαστήριο είτε της συνήθους διαμονής του, είτε της περιφέρειας της έδρας του υπευθύνου ή εκτελούντος την επεξεργασία, ενώ με την δεύτερη παράγραφο αποκλείει τη δυνατότητα αυτή σε περίπτωση αγωγής κατά «δημόσιας αρχής», όταν η αρχή ασκεί κυριαρχική δημόσια εξουσία που της έχει ανατεθεί⁹⁷.

⁹⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 82 (6) ΓΚΠΔ «Οι δικαστικές διαδικασίες για την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης υποβάλλονται ενώπιον των αρμόδιων δικαστηρίων δυνάμει του δικαίου του κράτους μέλους που αναφέρεται στο άρθρο 79 παράγραφος 2.»

⁹⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 40 (2) του Ν. 4624/2019 «2. Η προηγούμενη παράγραφος δεν εφαρμόζεται στις αγωγές κατά δημοσίων αρχών, όταν οι αρχές αυτές ασκούν κυριαρχική δημόσια εξουσία που τους έχει ανατεθεί».

Κεφάλαιο 4ο: Η ΗΘΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΣΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΕΕ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναπτύχθηκαν οι προϋποθέσεις που θέτει η διάταξη 82 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 για το δικαίωμα αποζημίωσης ενός υποκειμένου δεδομένων λόγω της υλικής ή «μη υλικής» ζημίας που υπέστη. Επισημάνθηκε πως ορισμένες χρήσιμες έννοιες για την εφαρμογή του ως άνω άρθρου δεν ορίζονται ρητά στον Κανονισμό, με αποτέλεσμα η ερμηνεία αυτών να απασχολήσει το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: ΔΕΕ) κατόπιν προδικαστικών ερωτημάτων που υπέβαλλαν εθνικά δικαστήρια τα οποία κλήθηκαν να κρίνουν επί ενδίκων διαφορών παραβίασης της νομοθεσίας περί προσωπικών δεδομένων και αιτημάτων αποζημίωσης. Τα ζητήματα που «γέννησαν» την ανάγκη ερμηνείας και μιας γενικής και ενιαίας κρίσης της Ένωσης παρατηρείται ότι ήταν κοινά σε πολλές από τις υποθέσεις. Μερικά από τα θέματα αυτά είναι η γενικότερη ερμηνεία της διάταξης 82 ΓΚΠΔ και η λειτουργία της, οι προϋποθέσεις στοιχειοθέτησης της ζημίας, η εξάρτηση της ζημίας από ελάχιστο όριο βαρύτητας της παράβασης, η ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας, αλλά και η απαλλαγή της ευθύνης αυτής, η έννοια των τεχνικών και οργανωτικών μέτρων που πρέπει να λαμβάνονται για την ασφάλεια των δεδομένων, καθώς και ο τρόπος υπολογισμού του ύψους της αποζημίωσης, τα οποία θα αναπτυχθούν στο παρόν κεφάλαιο.

4.1 Η ερμηνεία του άρθρου 82 ΓΚΠΔ και ιδίως η περίπτωση της «μη υλικής ζημίας»

Μόλις το έτος 2021 η έννοια της «μη υλικής ζημίας» απασχόλησε το ΔΕΕ κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος του Ανώτατου Αυστριακού Δικαστηρίου στο πλαίσιο υπόθεσης αναίρεσης που αφορούσε ένδικη διαφορά η οποία προέκυψε κατόπιν αξίωσης ατόμου για αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη από εταιρία ερευνών⁹⁸. Εν προκειμένω ζημιογόνο συμπεριφορά της εταιρίας αποτέλεσε η επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων, η

⁹⁸ Βλ. απόφαση της 4^{ης} Μαΐου 2023, -Österreichische Post, (Μη υλική ζημία λόγω της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), C-300/21, EU:C:2023:370

οποία σε συνδυασμό με διάφορα κοινωνικά και δημογραφικά στοιχεία οδήγησε σε συμπεράσματα περί της εγγύτητας του ατόμου σε συγκεκριμένο αυστριακό πολιτικό κόμμα. Σκοπός της επεξεργασίας των αποτελεσμάτων αυτών ήταν η μεταγενέστερη πώληση των διευθύνσεων των πολιτών -υποκειμένων των δεδομένων που τέθηκαν σε επεξεργασία- σε ενδιαφερόμενους οργανισμούς, προκειμένου εκείνοι να προβούν σε στοχευμένες διαφημίσεις με βάση τις κομματικές προτιμήσεις του κάθε πολίτη. Παρόλο που στην υπόθεση C-300/21 τα αποτελέσματα της έρευνας δεν διαβιβάστηκαν σε τρίτους, το υποκείμενο των δεδομένων αιτήθηκε αποζημίωση λόγω «μη υλικής» ζημίας. Η υπόθεση αυτή αποτέλεσε την πρώτη ένδικη διαφορά που έθεσε μεταξύ άλλων το θέμα ερμηνείας των εννοιών «μη υλική» ζημία και «αποζημίωση», θίγοντας και το ζήτημα της μη σύμφωνης με το ενωσιακό δίκαιο πρακτικής των εθνικών δικαστηρίων να εξαρτούν τη στοιχειοθέτηση της ζημίας από ένα ελάχιστο όριο σοβαρότητας. Ενδιαφέρουσες ήταν οι προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα⁹⁹ επί των προδικαστικών ερωτημάτων της C-300/21, ο οποίος ερμήνευσε τις σχετικές διατάξεις του Κανονισμού χρησιμοποιώντας μέσα όπως τη γραμματική ερμηνεία, την ερμηνεία υπό το πρίσμα του ιστορικού θέσπισης του άρθρου, τη συστηματική και την τεολογική ερμηνεία¹⁰⁰, ενώ επεσήμανε την ενδεχόμενη αβεβαιότητα ως προς το περιεχόμενο αιτιολογικών σκέψεων λόγω διαφορών ανάλογα με τη γλωσσική απόδοση της διατύπωσης¹⁰¹. Οι διαφορές που προκύπτουν ανάλογα με τη γλωσσική απόδοση και των ίδιων των νομικών διατάξεων καθιστά εντονότερη την αβεβαιότητα αυτή¹⁰².

Για την εξέταση των ερωτημάτων που προέκυψαν τόσο στη συγκεκριμένη υπόθεση, όσο και σε άλλες που θα αναλυθούν κατωτέρω, το ΔΕΕ διατύπωσε πρώτα την κρίση του για γενικότερα θέματα όπως τον τρόπο ερμηνείας των εννοιών του Κανονισμού με γνώμονα τον σκοπό και τη λειτουργία του άρθρου 82 ΓΚΠΔ. Όσον αφορά την ερμηνεία από τις με αριθμούς 29 και 30 σκέψεις της απόφασης του ΔΕΕ επί της Υπόθεσης C-300/21 συνάγεται ότι ο Κανονισμός δεν αναθέτει στα κράτη – μέλη να ρυθμίσουν με εθνικούς κανόνες την έννοια και το περιεχόμενο του άρθρου 82 ΓΚΠΔ, αλλά επισημαίνει ότι οι έννοιες των όρων της «μη

⁹⁹ Βλ. Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Manuel Campos Sánchez-Bordona διαθέσιμες στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62021CC0300&from=EN>

¹⁰⁰ ΔΕΕ C-300/21 με παρατ. Αυγουστιανάκης Μιχαήλ, ΔΙΤΕ, 2023, υποσημείωση 8, σελ. 224

¹⁰¹ Βλ. Προτάσεις Γεν Εισαγγελέα αρ. 71 και σημ. 51., και βλ. ΔΕΕ C-300/21 με παρατ. Αυγουστιανάκης Μιχαήλ, ΔΙΤΕ, 2023, σελ. 224

¹⁰² ΔΕΕ C-300/21 με παρατ. Αυγουστιανάκης Μιχαήλ, ΔΙΤΕ, 2023, σελ. 225

υλικής» ζημίας, της «παράβασης» και της «αποζημίωσης» θα πρέπει να αποτελούν αυτοτελείς έννοιες του ενωσιακού δικαίου και να ερμηνεύονται με ομοιόμορφο τρόπο.¹⁰³ Σύμφωνα με τη με αριθμό 10 αιτιολογική σκέψη του Κανονισμού, ο ενωσιακός νομοθέτης επιδιώκει τη διασφάλιση ενός συνεκτικού και υψηλού επιπέδου προστασίας των φυσικών προσώπων και την άρση των εμποδίων στις ροές προσωπικών δεδομένων στο εσωτερικό της Ένωσης. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού το επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του ατόμου έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων θα πρέπει να είναι ισοδύναμο σε όλα τα κράτη – μέλη¹⁰⁴. Απαιτείται, δηλαδή, για την εξασφάλιση ενός ισχυρού πλαισίου προστασίας των δεδομένων και κατ' επέκταση των υποκειμένων τους εντός της εσωτερικής αγοράς της Ένωσης ένα αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο¹⁰⁵, χωρίς περιθώρια παρέκκλισης από αυτό, πέραν των εξαιρέσεων κατά τις οποίες ο Κανονισμός παραπέμπει στην εθνική νομοθεσία του κάθε κράτους – μέλους.

Από την άλλη κατά την ερμηνεία κάθε όρου της διάταξης 82 ΓΚΠΔ και τη στοιχειοθέτηση του δικαιώματος αποζημίωσης, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η αντισταθμιστική λειτουργία του άρθρου. Στις σκέψεις 38, 39 και 40 της απόφασης του ΔΕΕ στην υπόθεση C-300/21 το Δικαστήριο κρίνει ότι ο αντισταθμιστικός σκοπός της διάταξης προκύπτει και από τη σύγκριση της διάταξης με άλλες οι οποίες προβλέπουν διαφορετικά μέσα παροχής έννομης προστασίας. Πιο συγκεκριμένα το άρθρο 82 ΓΚΠΔ εξαρτά την αποζημίωση του ατόμου από την ύπαρξη «ζημίας» την οποία αυτό υπέστη, ενώ οι διατάξεις 77 και 78 ΓΚΠΔ που προβλέπουν το δικαίωμα καταγγελίας σε εποπτική αρχή και το δικαίωμα δικαστικής προσφυγής αντίστοιχα δεν θέτουν ως προϋπόθεση πέραν της παραβάσεως και την ύπαρξη ζημίας. Αλλά και στις περιπτώσεις επιβολής διοικητικών προστίμων των άρθρων 83 και 84 ΓΚΠΔ δεν γίνεται μνεία στην έννοια της ζημίας ως προϋπόθεσης για την εφαρμογή των διατάξεων. Η διαφορά αυτή έγκειται στη λειτουργία των άρθρων, καθώς το μεν 82 ΓΚΠΔ έχει αντισταθμιστική λειτουργία, τα δε υπόλοιπα έχουν τιμωρητικό σκοπό. Η αντισταθμιστική λειτουργία επιτυγχάνεται με την καταβολή χρηματικής αποζημίωσης η οποία δύναται να αποκαταστήσει σε σημαντικό βαθμό την

¹⁰³ Βλ. αποφάσεις της 4^{ης} Μαΐου 2023, -Österreichische Post, (Μη υλική ζημία λόγω της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), C-300/21, EU:C:2023:370, σκέψη 29, και της 14^{ης} Δεκεμβρίου 2023, Gemeinde Ummendorf, C-456/22, EU:C:2023:988, σκέψη 15

¹⁰⁴ Βλ. αιτιολογική σκέψη 10 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

¹⁰⁵ Βλ. αιτιολογική σκέψη 7 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

υλική ή «μη υλική» ζημία που προκλήθηκε από την παράβαση του Κανονισμού¹⁰⁶. Ωστόσο η σχέση συμπληρωματικότητας μεταξύ των διατάξεων με τιμωρητικό χαρακτήρα και της διάταξης με αντισταθμιστικό χαρακτήρα είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων και εν τέλει την αποφυγή επανάληψης αντίστοιχων παραβιάσεων στο μέλλον¹⁰⁷.

4.2 Στοιχειοθέτηση του δικαιώματος αποζημίωσης

4.2.1 Οι τρεις προϋποθέσεις

Παρατηρείται στη νομολογία ότι ένα από τα ερωτήματα που τίθεται ως προδικαστικό σχεδόν σε κάθε υπόθεση αποζημίωσης λόγω «μη υλικής» βλάβης ενώπιον του ΔΕΕ είναι το ζήτημα της αποζημίωσης, τόσο ως προς τις προϋποθέσεις στοιχειοθέτησης της, όσο και ως προς το ύψος της -ζήτημα που αναπτύσσεται στην υποενότητα 4.4. κατωτέρω-. Ήδη με την απόφαση του επί της C-300/21 το ΔΕΕ ερμήνευσε τη διάταξη 82 ΓΚΠΔ και διευκρίνισε τις τρεις προϋποθέσεις για την ύπαρξη αξίωσης αποζημίωσης, όπως αυτές διατυπώθηκαν και σε επόμενες αποφάσεις του. Όπως προκύπτει σύμφωνη με τους σκοπούς του Κανονισμού και του ενωσιακού δικαίου είναι η κρίση ότι δεν αρκεί μόνη η ζημία για τη δημιουργία δικαιώματος αποζημίωσης, αλλά απαιτείται να συντρέχουν σωρευτικά¹⁰⁸ πρώτον η κατά παράβαση του Κανονισμού επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, δεύτερον η ζημία του υποκειμένου των δεδομένων και τρίτον η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παράβασης αυτής και της ζημίας που υπέστη το υποκείμενο. Αυτές οι τρεις προϋποθέσεις θεωρούνται αναγκαίες και επαρκείς για τη θεμελίωση του δικαιώματος της αποζημίωσης¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Βλ. και αποφάσεις της 21^{ης} Δεκεμβρίου 2023, *Krankenversicherung Nordrhein*, C-667/21, EU:C:2023:1022, σκέψεις 80, 85 – 87 και της 25^{ης} Ιανουαρίου 2024, *MediaMarktSaturn*, C-687/21, EU:C:2024:72, σκέψεις 46-50

¹⁰⁷ Βλ. απόφαση της 4^{ης} Μαΐου 2023, *-Österreichische Post*, (Μη υλική ζημία λόγω της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), C-300/21, EU:C:2023:370, σκέψεις 38 και 40

¹⁰⁸ Βλ. αποφάσεις της 4^{ης} Μαΐου 2023, *-Österreichische Post*, (Μη υλική ζημία λόγω της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), C-300/21, EU:C:2023:370, σκέψη 32 και της 14^{ης} Δεκεμβρίου 2023, *Natsionalna agentsia za prihodite*, C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψη 77

¹⁰⁹ Βλ. απόφαση της 14^{ης} Δεκεμβρίου 2023, *Gemeinde Ummendorf*, C-456/22, EU:C:2023:988, σκέψη 14

Η σχέση των τριών προϋποθέσεων προκύπτει και από τον συνδυασμό των αιτιολογικών σκέψεων 75, 85 και 146 του Κανονισμού και ειδικότερα τις αναφορές της σκέψης 146 σε «ζημία την οποία υφίσταται ένα πρόσωπο ως αποτέλεσμα επεξεργασίας κατά παράβαση του Κανονισμού»¹¹⁰, της σκέψης 75 σε «κίνδυνοι [...] είναι δυνατόν να προκύπτουν από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε [...] βλάβη»¹¹¹ και της σκέψης 85 σε «παραβίαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί [...] να έχει ως αποτέλεσμα [...] βλάβη»¹¹². Συνάγεται δηλαδή ότι η επέλευση ζημίας είναι δυνητική, υπό την έννοια ότι η παράβαση του Κανονισμού δεν επιφέρει κατ' ανάγκη ζημία και δικαίωμα αποζημίωσης του ατόμου, αλλά απαιτείται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της συγκεκριμένης παράβασης και της ζημίας του υποκειμένου για τη στοιχειοθέτηση του δικαιώματος αποζημίωσης.¹¹³ Πέραν των τριών αυτών προϋποθέσεων δεν είναι δυνατή η προσθήκη άλλου όρου για τη στοιχειοθέτηση του δικαιώματος, όπως ο αντικειμενικός χαρακτήρας ή ο απτός χαρακτήρας της ζημίας¹¹⁴. Αντίστοιχα το ΔΕΕ, απαντώντας σε προδικαστικά ερωτήματα, έκρινε ότι η εξάρτηση της αποκατάστασης της μη υλικής ζημίας από συγκεκριμένο όριο βαρύτητας της ζημίας σε εθνικό επίπεδο θα ήταν αντίθετη με τους σκοπούς του Κανονισμού για αυτοτελή και ομοιόμορφη εφαρμογή των διατάξεων του σε όλα τα κράτη – μέλη, ενώ θα προκαλούσε ανασφάλεια δικαίου, καθώς η εκτίμηση και η διαβάθμιση των ελαχίστων ορίων βαρύτητας της ζημίας θα υπόκειται σε διαφορετικές κρίσεις, διαφορετικών δικαστών κάθε φορά¹¹⁵. Στο ελληνικό δίκαιο, αναφορικά με το ζήτημα της ικανοποίησης της ηθικής βλάβης λόγω προσβολής της προσωπικότητας (ΑΚ 59) διατυπώνονται ανάλογοι προβληματισμοί, καθώς παρόλο που η ΑΚ 59 δεν εξαρτά την ικανοποίηση από τη βαρύτητα της προσβολής, κατά τη νομολογία από τη διατύπωση της διάταξης συνάγεται ότι η βαρύτητα της προσβολής αποτελεί προϋπόθεση, με αποτέλεσμα να αποκαθίσταται μόνο η σημαντική ηθική βλάβη¹¹⁶.

¹¹⁰ Βλ. αιτιολογική σκέψη 146 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

¹¹¹ Βλ. αιτιολογική σκέψη 75 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

¹¹² Βλ. αιτιολογική σκέψη 85 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

¹¹³ Βλ. απόφαση της 4^{ης} Μαΐου 2023, -Österreichische Post, (Μη υλική ζημία λόγω της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), C-300/21, EU:C:2023:370, σκέψη 37

¹¹⁴ Βλ. απόφαση της 14^{ης} Δεκεμβρίου 2023, Gemeinde Ummendorf, C-456/22, EU:C:2023:988, σκέψη 17

¹¹⁵ Βλ. απόφαση της 4^{ης} Μαΐου 2023, -Österreichische Post, (Μη υλική ζημία λόγω της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), C-300/21, EU:C:2023:370, σκέψεις 45, 48 και 49

¹¹⁶ βλ. ΔΕΕ C-300/21 με παρατ. Αυγουστιανάκης Μιχαήλ, ΔΙΤΕ, 2023, υποσημείωση 2, σελ. 223- βλ. ενδεικτ. ΑΠ 1735/2009, 167/2000-βλ. και Καρακώστα, σε Γεωργιάδη/Σταθόπουλο ΑΚ, τόμ. Ι/Α, έκδ.2 (2016), άρθρ. 98 αρ. 14- Φουντεδάκη, σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ Ι (2010), άρθρ. 59 αρ. 20 μ.π.π.

4.2.2 Η υποχρέωση του υποκειμένου σε απόδειξη

Ως προς το δυνητικό χαρακτήρα της επέλευσης της ζημίας, το ΔΕΕ έκρινε σε πολλές αποφάσεις του ότι για τη διαπίστωση της «μη υλικής» ζημίας δεν αρκεί η ύπαρξη παράβασης. Το υποκείμενο των δεδομένων επικαλούμενο την εκάστοτε παράβαση του Κανονισμού εις βάρος του, δεν απαλλάσσεται από την υποχρέωση απόδειξης ότι οι συνέπειες που υπέστη συνιστούν «μη υλική» ζημία¹¹⁷. Αντίθετα πρέπει να αποδείξει τόσο την παράβαση που του προκάλεσε ζημία, όσο και το γεγονός ότι η συγκεκριμένη παράβαση του προκάλεσε τη συγκεκριμένη ζημία. Δηλαδή να αποδείξει τον αιτιώδη σύνδεσμο που συνδέει την παράβαση και τη ζημία που επικαλείται κατά την αξίωση του για αποζημίωση¹¹⁸. Επίσης επί της διαπίστωσης της «μη υλικής» ζημίας θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι οποιοσδήποτε εθνικός κανόνας ή πρακτική εξαρτά την αποκατάσταση της μη υλικής ζημίας από ορισμένο βαθμό σοβαρότητας της ζημίας του υποκειμένου είναι αντίθετοι στην ερμηνεία του άρθρου 82 ΓΚΠΔ από το ΔΕΕ¹¹⁹.

4.2.3 Παράδειγμα «μη υλικής» ζημίας

Στη νομολογία παρατηρείται ότι το αίσθημα φόβου ενός υποκειμένου δεδομένων ως συνέπεια παραβίασης του Κανονισμού απασχόλησε το ΔΕΕ σε διάφορες αποφάσεις του, όταν κλήθηκε να απαντήσει σε προδικαστικά ερωτήματα για το κατά πόσο το αίσθημα αυτό συνιστά «μη υλική» ζημία. Ενδιαφέροντα παραδείγματα αποφάσεων του ΔΕΕ είναι επί των υποθέσεων C-340/21 Natsionalna agentsia za prihodite και C-687/21 MediaMarktSaturn.

¹¹⁷ Βλ. απόφαση της 4ης Μαΐου 2023, -Österreichische Post, (Μη υλική ζημία λόγω της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), C-300/21, EU:C:2023:370, σκέψη 50

¹¹⁸ Βλ. αποφάσεις της 11ης Απριλίου 2024, juris, C-741/21, EU:C:2024:288, σκέψη 35 και της 25ης Ιανουαρίου 2024, MediaMarktSaturn, C-687/21, EU:C:2024:72, σκέψεις 60 και 61

¹¹⁹ Βλ. αποφάσεις της 11ης Απριλίου 2024, juris, C-741/21, EU:C:2024:288, σκέψη 36 και της 25ης Ιανουαρίου 2024, MediaMarktSaturn, C-687/21, EU:C:2024:72, σκέψεις 59 και 60

Αναλυτικότερα, στην πρώτη υπόθεση η ένδικη διαφορά αφορούσε τη δημοσίευση προσωπικών δεδομένων έξι εκατομμυρίων πολιτών εξαιτίας κυβερνοεπίθεσης που δέχθηκε η Εθνική Υπηρεσία Δημοσίων Εσόδων της Βουλγαρίας (Natsionalna Agentsia za Prihodite, εφεξής: NAP). Η υπόθεση εξετάστηκε από το ΔΕΕ κατόπιν προδικαστικών ερωτημάτων του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου που έθεσαν σημαντικά ζητήματα για την ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 82 ΓΚΠΔ, τα οποία αναπτύσσονται και σε επόμενες ενότητες της παρούσας εργασίας. Το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα αφορούσε τον ισχυρισμό του υποκειμένου των δεδομένων ότι υπέστη «μη υλική» ζημία εξαιτίας του αισθήματος φόβου και της ανησυχίας ότι τα προσωπικά του δεδομένα που διέρρευσαν χωρίς τη συγκατάθεση του πιθανόν να χρησιμοποιηθούν καταχρηστικά στο μέλλον ή με σκοπό τον εκβιασμό του ή ακόμη και την απαγωγή του. Λαμβάνοντας υπόψη το γράμμα της διάταξης 82 ΓΚΠΔ, τις αιτιολογικές σκέψεις 85 και 145 του Κανονισμού, τις τρεις προϋποθέσεις του δικαιώματος αποζημίωσης και της ερμηνείας του άρθρου, η οποία αντίκειται σε εθνικό κανόνα ή πρακτική που θέτει ορισμένο όριο βαρύτητας της ζημίας, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι στη διάταξη 82 ΓΚΠΔ δεν γίνεται διάκριση μεταξύ περιπτώσεων που η μη υλική ζημία συνίσταται στο αίσθημα φόβου του ατόμου για μελλοντική κατάχρηση των δεδομένων του και περιπτώσεων κατά τις οποίες η μη υλική ζημία έχει ήδη επέλθει μέσω της κατάχρησης των προσωπικών δεδομένων του ατόμου από τρίτους κατά την ημερομηνία άσκησης της αγωγής αποζημίωσης και η παραβίαση του Κανονισμού είναι αποδεδειγμένη¹²⁰.

Με βάση τα ανωτέρω, το ΔΕΕ κατέληξε ότι στο πλαίσιο ενός υψηλού επιπέδου προστασίας των υποκειμένων έναντι της επεξεργασίας, το αίσθημα φόβου υποκειμένου δεδομένων για μελλοντική κατάχρηση των δεδομένων αυτών από τρίτους συνιστά «μη υλική» ζημία, υπό την προϋπόθεση ο φόβος αυτός ήταν συνέπεια παραβίασης διάταξης του Κανονισμού.¹²¹ Τέλος διατύπωσε την άποψη ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν ως ρόλο να αξιολογήσουν αν ο φόβος είναι βάσιμος, εφαρμόζοντας την πρακτική της μη εξάρτησης για αποκατάσταση τη μη υλικής ζημίας από κάποιο ελάχιστο όριο βαρύτητας και σοβαρότητας¹²².

¹²⁰ Βλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite, C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψη 79

¹²¹ Βλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite, C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψη 86

¹²² Βλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite, C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψη 85

Στη δεύτερη υπόθεση¹²³ η ένδικη διαφορά προέκυψε μεταξύ εταιρίας οικιακών συσκευών και πελάτη της, όταν έγγραφο με προσωπικά δεδομένα του πελάτη – υποκειμένου των δεδομένων (όπως το ονοματεπώνυμο, η διεύθυνση και ο τόπος κατοικίας του, το όνομα του εργοδότη του, το εισόδημα και τα στοιχεία του τραπεζικού του λογαριασμού) παραδόθηκαν εκ παραδρομής σε άλλον πελάτη, λάθος που έγινε αντιληπτό από την εταιρία και διορθώθηκε εντός μισής ώρας. Ωστόσο ο πελάτης αξίωσε αποζημίωση δυνάμει του άρθρου 82 ΓΚΠΔ λόγω του φόβου ότι ο τρίτος που έλαβε εσφαλμένα τα στοιχεία του μπορεί να τα χρησιμοποιήσει στο μέλλον εις βάρος του. Το ΔΕΕ κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος του Γερμανικού Ειρηνοδικείου διατύπωσε ότι «μη υλική» ζημία μπορεί να θεωρηθεί ο βάσιμος φόβος ατόμου για κατάχρηση των δεδομένων του από τρίτους στο μέλλον, αρκεί το υποκείμενο να αποδείξει τη βασιμότητα αυτού. Υποστήριξε ότι ένας υποθετικός κίνδυνος κατάχρησης από μη εξουσιοδοτημένο τρίτο, ειδικά στην περίπτωση που αποδεδειγμένα ο τρίτος δεν έλαβε γνώση των δεδομένων, όπως συνέβη και στην συγκεκριμένη περίπτωση, δεν μπορεί να στοιχειοθετήσει δικαίωμα αποζημίωσης¹²⁴.

4.3 Η ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας

4.3.1 «Η αρχή της ευθύνης» και το βάρος απόδειξης

Σύμφωνα με τη διάταξη 82 ΓΚΠΔ η παραβίαση που προκαλεί τη ζημία στο υποκείμενο θα πρέπει να οφείλεται σε ενέργεια ή παράλειψη του υπευθύνου ή εκτελούντος την επεξεργασία. Στη δεύτερη παράγραφο της διάταξης προβλέπεται η απαλλαγή από την ευθύνη αυτή. Το ζήτημα της ευθύνης και της απαλλαγής -κυρίως του υπευθύνου την

¹²³ Βλ. απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2024, MediaMarktSaturn, C-687/21, EU:C:2024:72

¹²⁴ Βλ. απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2024, MediaMarktSaturn, C-687/21, EU:C:2024:72, σκέψεις 67, 68 και 69. Ομοίως και στην απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Gemeinde Ummendorf, C-456/22, EU:C:2023:988, σκέψη 22 το ΔΕΕ επεσήμανε ότι και η δημοσίευση προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο και η απώλεια ελέγχου αυτών δύναται να προκαλέσει «μη υλική» ζημία και το υποκείμενο δεδομένων να αξιώσει αποζημίωση, εφόσον μπορεί να αποδείξει τη ζημία αυτή, με αφορμή δημοσίευση σε ιστοσελίδα Δήμου προσωπικών δεδομένων δύο συμμετεχόντων σε διοικητικό συμβούλιο τα οποία παρέμειναν αναρτημένα, χωρίς τη συγκατάθεση τους, ενώ τα προσωπικά δεδομένα άλλων συμμετεχόντων είχαν απαλειφθεί.

επεξεργασία των δεδομένων- απασχόλησε το ΔΕΕ το οποίο κατά τις κρίσεις που διατύπωσε στηρίχθηκε στην «αρχή της ευθύνης» που έχει ο υπεύθυνος. Ειδικότερα απαντώντας σε προδικαστικά ερωτήματα για το βάρος απόδειξης του υπευθύνου σε περιπτώσεις αποζημίωσης, έλαβε υπόψη του τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 5 ΓΚΠΔ, στην οποία αναφέρεται η «υποχρέωση λογοδοσίας» του υπευθύνου, υπό την έννοια ότι έχει την ευθύνη να αποδείξει τη συμμόρφωση του με τις αρχές του Κανονισμού και το άρθρο 24 ΓΚΠΔ, στο οποίο εξειδικεύονται οι υποχρεώσεις του υπευθύνου επεξεργασίας¹²⁵. Τόνισε με αφορμή προδικαστικό ερώτημα ότι στις περιπτώσεις αποζημίωσης ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να αποδείξει ότι τα μέτρα ασφαλείας που επιλέγει, βάσει του άρθρου 32 ΓΚΠΔ, είναι τα κατάλληλα. Οφείλει, δηλαδή, να μεριμνά για τη λήψη και εφαρμογή των κατάλληλων μέτρων, ώστε να εξασφαλίζει την ακεραιότητα των δεδομένων και την προστασία τους από παράνομη ή μη εξουσιοδοτημένη επεξεργασία, φθορά, καταστροφή ή απώλεια¹²⁶, κανόνες που λαμβάνεται υπόψη και στην εξέταση αξιώσεων αποζημίωσης. Με την κατανομή αυτή του βάρους απόδειξης οι υπεύθυνοι επεξεργασίας τείνουν να καταβάλλουν τη δέουσα επιμέλεια για την αποφυγή παράνομων ενεργειών. Σε αντίθετη περίπτωση, δηλαδή αν τα υποκείμενα δεδομένων έπρεπε να αποδείξουν τη μη τήρηση των κατάλληλων μέτρων ασφαλείας κατά την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης της διάταξης 82 ΓΚΠΔ, το ΔΕΕ υποστηρίζει ότι δεν θα εξυπηρετούνταν η αποτελεσματικότητα της διάταξης, αλλά και ο γενικός σκοπός του ενωσιακού νομοθέτη για περισσότερη προστασία και εξασφάλιση των φυσικών προσώπων και των προσωπικών τους δεδομένων¹²⁷. Άλλωστε όπως προκύπτει και από τις αιτιολογικές σκέψεις 4 έως 8 του Κανονισμού για την διασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου προστασίας των ατόμων, απαιτείται η ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων των υπευθύνων επεξεργασίας δεδομένων και των δικαιωμάτων των υποκειμένων, των οποίων τα δεδομένα υπόκεινται σε επεξεργασία¹²⁸.

¹²⁵ Βλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite, C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψη 48

¹²⁶ Βλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite, C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψη 50

¹²⁷ Βλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite, C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψεις 55 και 56

¹²⁸ Βλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2023, Krankenversicherung Nordrhein, C-667/21, EU:C:2023:1022, σκέψη 98

4.3.2 Η επιλογή των κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών μέτρων

Σύμφωνα με την προηγούμενη ενότητα ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται να αποδείξει ότι επέλεξε τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα. Η εκτίμηση της καταλληλότητας των μέτρων αυτών, σύμφωνα με το ΔΕΕ, θα πρέπει να γίνεται με βάση τα άρθρα 24 και 32 του Κανονισμού. Ειδικότερα η διάταξη 24 ΓΚΠΔ¹²⁹ προβλέπει ότι η επιλογή των μέτρων από τον υπεύθυνο θα πρέπει να γίνεται σύμφωνα με κριτήρια όπως η φύση, το πεδίο εφαρμογής, το πλαίσιο και οι σκοποί της επεξεργασίας. Επιπλέον ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να αξιολογεί και τους κινδύνους, την πιθανότητα επέλευσης και τη σοβαρότητα αυτών, ώστε να μπορεί να βεβαιώσει ότι η επεξεργασία διενεργείται, αφού πρώτα έχουν ληφθεί μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των υποκειμένων δεδομένων. Σε συμπλήρωση του άρθρου 24 ΓΚΠΔ, η διάταξη 32 ΓΚΠΔ¹³⁰ εξειδικεύει τις υποχρεώσεις του υπευθύνου και παραθέτει τους κινδύνους που πιθανόν να απορρέουν από την επεξεργασία, όπως η τυχαία ή παράνομη καταστροφή, η απώλεια, η αλλοίωση, η άνευ αδείας κοινολόγηση ή η προσπέλαση προσωπικών δεδομένων που υποβλήθηκαν σε κάθε είδους επεξεργασία. Συνεπώς τα μέτρα που εφαρμόζει ο υπεύθυνος θεωρούνται κατάλληλα, εφόσον τα έχει επιλέξει αξιολογώντας τις προϋποθέσεις των ως άνω άρθρων, όχι για να εμποδίσει οποιαδήποτε παραβίαση, αλλά για να «μετριάσει» τους κινδύνους που αξιολόγησε και έλαβε υπόψη του σύμφωνα με συγκεκριμένη επεξεργασία¹³¹. Η υποχρέωση εφαρμογής των «κατάλληλων» μέτρων φαίνεται να μην συνιστά απλώς μία υποχρέωση προς πράξη (ή παράλειψη – προβλ. ΑΚ 287), αλλά μια επιπλέον υποχρέωση προς

¹²⁹ Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 24 ΓΚΠΔ «Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, το πεδίο εφαρμογής, το πλαίσιο και τους σκοπούς της επεξεργασίας, καθώς και τους κινδύνους διαφορετικής πιθανότητας επέλευσης και σοβαρότητας για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας εφαρμόζει κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζει και να μπορεί να αποδεικνύει ότι η επεξεργασία διενεργείται σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό. Τα εν λόγω μέτρα επανεξετάζονται και επικαιροποιούνται όταν κρίνεται απαραίτητο.»

¹³⁰ Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 32 ΓΚΠΔ « Κατά την εκτίμηση του ενδεδειγμένου επιπέδου ασφάλειας λαμβάνονται ιδίως υπόψη οι κίνδυνοι που απορρέουν από την επεξεργασία, ιδίως από τυχαία ή παράνομη καταστροφή, απώλεια, αλλοίωση, άνευ αδείας κοινολόγηση ή προσπέλαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που διαβιβάστηκαν, αποθηκεύτηκαν ή υποβλήθηκαν κατ' άλλο τρόπο σε επεξεργασία.»

¹³¹ Βλ. αποφάσεις της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite, C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψη 38 και της 25ης Ιανουαρίου 2024, MediaMarktSaturn, C-687/21, EU:C:2024:72, σκέψη 39

επιμελή συμπεριφορά (πρβλ. ΑΚ 330 εδ. 2). Πρόκειται για περίπτωση στην οποία συμπλέκονται η παράνομη και η αμελής συμπεριφορά (διπλή λειτουργία της αμέλειας)¹³².

Για τους άνω λόγους το ΔΕΕ επί προδικαστικών ερωτημάτων που αφορούσαν την άνευ αδείας κοινολόγηση προσωπικών δεδομένων ή την άνευ αδείας πρόσβαση σε δεδομένα από τρίτον έκρινε ότι μόνο αυτή δεν αρκεί για να θεωρηθούν τα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα που έλαβε ο υπεύθυνος επεξεργασίας ακατάλληλα. Αλλά θα πρέπει να παρέχεται σε εκείνον η δυνατότητα να προσκομίσει τα απαραίτητα αποδεικτικά μέσα, ώστε να αποδείξει ότι τήρησε τις υποχρεώσεις του, κατόπιν εκτίμησης της επεξεργασίας και των κινδύνων της, παρόλο που εν τέλει επήλθε παραβίαση των δεδομένων, δηλαδή να αποδείξει ότι δεν φέρει ευθύνη για τη γενεσιουργό ζημία. Ένα παράδειγμα από τη νομολογία ήταν η υπόθεση C-687/21, τα πραγματικά περιστατικά της οποίας περιγράφηκαν στην υποενότητα 4.2.3 ανωτέρω, κατά την οποία το ΔΕΕ έκρινε ότι η εκ παραδρομής παράδοση από υπάλληλο της εταιρίας εγγράφου με προσωπικά δεδομένα πελάτη σε τρίτον δύναται να καταδείξει πιθανή αμελή και πλημμελή οργάνωση του υπευθύνου επεξεργασίας, αλλά δεν αρκεί για να κριθούν τα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα που εκείνος έλαβε ως ακατάλληλα¹³³.

4.3.3 Η εξέταση της καταλληλότητας των μέτρων για το δικαίωμα αποζημίωσης

Όπως επισημάνθηκε και στην προηγούμενη ενότητα η αξιολόγηση της καταλληλότητας των μέτρων που λαμβάνει ο υπεύθυνος επεξεργασίας για την ασφάλεια των δεδομένων γίνεται με βάση τα κριτήρια του άρθρου 32 ΓΚΠΔ. Στις περιπτώσεις του άρθρου 82 ΓΚΠΔ, κατά την εξέταση των αξιώσεων αποζημίωσης, κάθε εθνικό δικαστήριο είναι υπεύθυνο για την εκτίμηση των τεχνικών και οργανωτικών μέτρων του υπευθύνου, με την έννοια ότι θα πρέπει να δύναται να αξιολογήσει την διαδικασία εκτίμησης που ακολούθησε ο υπεύθυνος επεξεργασίας για να καταλήξει στην επιλογή των συγκεκριμένων μέτρων. Το ΔΕΕ λαμβάνοντας υπόψη την πρώτη και τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 32 ΓΚΠΔ επεσήμανε ότι η εκτίμηση των τεχνικών και οργανωτικών μέτρων αποτελείται από δύο στάδια. Πρώτον, θα πρέπει να προσδιορίζονται οι κίνδυνοι παραβίασης των

¹³² Βλ. ΔΕΕ C-340/21 με παρατ. Αυγουστιανάκης Μιχαήλ, ΔΙΤΕ, 2024, σελ.223, και ενδεικτ.

Σταθόπουλο, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, έκδ.5 (2018) §6 αρ. 71 επ.- Αυγουστιανάκη, σε Σταθόπουλο/Χιωτέλλη/ Αυγουστιανάκη, Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο (1995), σ. 157 επ.

¹³³ Βλ. απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2024, MediaMarktSaturn, C-687/21, ΕΥ:C:2024:72, σκέψεις 41 και 45

προσωπικών δεδομένων με βάση τη συγκεκριμένη επεξεργασία και οι πιθανές συνέπειες που θα υποστούν τα υποκείμενα των δεδομένων, αλλά και ο βαθμός πιθανότητας και σοβαρότητας των κινδύνων αυτών. Δεύτερον, θα πρέπει να εξετάζεται αν τα μέτρα που επέλεξε ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι προσαρμοσμένα στους συγκεκριμένους κινδύνους, σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο της διάταξης 32 του Κανονισμού, δηλαδή ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξετάσει την ουσία των μέτρων που έλαβε ο υπεύθυνος επεξεργασίας, τόσο σύμφωνα με τα κριτήρια του ως άνω άρθρου, όσο και σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της κάθε υπόθεσης. Θα πρέπει, δηλαδή, να διατυπώσει μια αντικειμενική κρίση, αφού αναλύσει τους κινδύνους, τη φύση και το περιεχόμενο των μέτρων του υπευθύνου επεξεργασίας για την ασφάλεια των δεδομένων, αλλά και τις πρακτικές συνέπειες αυτών, χωρίς να περιοριστεί αποκλειστικά στον τρόπο με τον οποίο ο υπεύθυνος επεξεργασίας είχε την πρόθεση να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις του¹³⁴.

Στο πλαίσιο αυτό το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη όλα τα αποδεικτικά μέσα που προσκομίζει ο υπεύθυνος επεξεργασίας για να αποδείξει την καταλληλότητα των τεχνικών και οργανωτικών μέτρων¹³⁵. Επίσης είναι υπεύθυνο και για την πρόβλεψη των απαραίτητων δικονομικών κανόνων για την άσκηση των ένδικων βοηθημάτων προκειμένου να διευκολυνθεί η απόδειξη της καταλληλότητας των μέτρων, καθώς ο Κανονισμός δεν ρυθμίζει το παραδεκτό και την αποδεικτική αξία του αποδεικτικού μέσου. Κατά τη θέσπιση των κανόνων θα πρέπει, σύμφωνα με το ΔΕΕ, να λαμβάνονται υπόψη οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, υπό την έννοια ότι οι κανόνες που διαμορφώνονται από την εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους δεν είναι λιγότερο ευνοϊκοί και δεν προκαλούν δυσχέρεια κατά την εφαρμογή τους στην άσκηση των δικαιωμάτων¹³⁶. Την κρίση αυτή επεσήμανε το ΔΕΕ με αφορμή το αποδεικτικό μέσο της δικαστικής πραγματογνωμοσύνης, υποστηρίζοντας ότι θα μπορούσε να αποτελεί έναν εκ των τρόπων που χρησιμοποιεί ο εθνικός δικαστής για την εκτίμηση των μέτρων, αλλά δεν μπορεί να αποτελεί συστηματικώς αναγκαίο και επαρκές μέσο, διότι ένας τέτοιος δικονομικός κανόνας θα ήταν αντίθετος με την αρχή της αποτελεσματικότητας. Άλλωστε ο

¹³⁴ Βλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite, C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψεις 45 και 46

¹³⁵ Βλ. απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2024, MediaMarktSaturn, C-687/21, EU:C:2024:72, σκέψη 44

¹³⁶ Βλ. αποφάσεις της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite, C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψεις 59 και 60 και της 4ης Μαΐου 2023, -Österreichische Post, (Μη υλική ζημία λόγω της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), C-300/21, EU:C:2023:370, σκέψη 53

εθνικός δικαστής έχει υποχρέωση να εξετάζει την ουσία των μέτρων που έλαβε ο υπεύθυνος επεξεργασίας, να κρίνει αντικειμενικά την αποτελεσματικότητα τους και όχι να αρκείται αποκλειστικά και μόνο στο συμπέρασμα μιας πραγματογνωμοσύνης.

4.3.4 Η απαλλαγή από την ευθύνη στη νομολογία

Σύμφωνα με την τρίτη παράγραφο του άρθρου 82 ΓΚΠΔ αν ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών αποδείξει ότι δεν φέρει ευθύνη για το γενεσιουργό γεγονός της ζημίας, τότε απαλλάσσεται από την ευθύνη για τη ζημία που υπέστη το υποκείμενο δεδομένων. Η πρακτική σημασία της διάκρισης μεταξύ προϋποθέσεων ευθύνης (82 παρ. 1 ΓΚΠΔ) και λόγων απαλλαγής από την ευθύνη (82 παρ. 3 ΓΚΠΔ) εντοπίζεται κυρίως στην κατανομή του βάρους απόδειξης (πρβλ. π.χ. ΑΚ 335-336)¹³⁷. Ενδιαφέρουσα ήταν η κρίση του ΔΕΕ σε δύο περιπτώσεις εξέτασης των προϋποθέσεων απαλλαγής, στις υποθέσεις C-340/21 και C-741/21.

Στην περίπτωση της C-340/21, τα πραγματικά περιστατικά της οποίας αναπτύχθηκαν ανωτέρω στην υποενότητα 4.2.3., το ΔΕΕ διατύπωσε την κρίση ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν δύναται να απαλλαγεί εξαιτίας και μόνο του γεγονότος ότι η ζημία επήλθε από «τρίτον»¹³⁸. Στην προκειμένη υπόθεση τα προσωπικά δεδομένα πολιτών διέρρευσαν εξαιτίας κυβερνοεπίθεσης, με αποτέλεσμα την άνευ αδείας κοινολόγηση από «τρίτον» μη εξουσιοδοτημένο από τον υπεύθυνο επεξεργασίας πρόσωπο. Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι εφόσον ο υπεύθυνος επεξεργασίας τεκμαίρεται λόγω της συμμετοχής του στην επεξεργασία ότι έχει ευθύνη και κατ' επέκταση υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας, μπορεί να απαλλαγεί μόνο αν αποδείξει ότι δεν υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παράβασης του Κανονισμού και της ζημίας των υποκειμένων δεδομένων, διότι σύμφωνα με τις

¹³⁷ Βλ. ΔΕΕ C-340/21 με παρατ. Αυγουστιανάκης Μιχαήλ, ΔΙΤΕ, 2024, σελ.224 και βλ. ενδεικτ. Σταθόπουλο, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, έκδ. 5 (2018) §19 αρ. 49 επ.

¹³⁸ Σύμφωνα με την παράγραφο 10 του άρθρου 4 ΓΚΠΔ ως «τρίτος» ορίζεται οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή, υπηρεσία ή φορέας, με εξαίρεση το υποκείμενο των δεδομένων, τον υπεύθυνο επεξεργασίας, τον εκτελούντα την επεξεργασία και τα πρόσωπα τα οποία, υπό την άμεση εποπτεία του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, είναι εξουσιοδοτημένα να επεξεργάζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα»

υποχρεώσεις του στα άρθρα 5, 24 και 32 ΓΚΠΔ, είχε εφαρμόσει τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα ώστε να μετριάσει την πιθανότητα επέλευσης της παράβασης.

Στην υπόθεση C-741/21¹³⁹ η ένδικη διαφορά προέκυψε μεταξύ εταιρίας παροχής νομικού περιεχομένου και πελάτη της ο οποίος παρόλο που ανακάλεσε τη συγκατάθεση του για την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων για εμπορικούς σκοπούς, συνέχιζε να λαμβάνει διαφημιστικά έντυπα που περιλάμβαναν τα προσωπικά του στοιχεία. Σε αντίκρουση των ισχυρισμών του υποκειμένου δεδομένων που αξίωσε αποζημίωση δυνάμει του 82 ΓΚΠΔ, η εταιρία ισχυρίστηκε ότι εφαρμόζε σύστημα ενημέρωσης και διαχείρισης των αντιρρήσεων και ότι το λάθος που οδήγησε στην παράβαση, οφειλόταν σε σφάλμα υπαλλήλου της που δεν τήρησε τους κανόνες του συστήματος. Στην προκειμένη περίπτωση με βάση τον ορισμό του «τρίτου» στο άρθρο 4 σημείο 10 του Κανονισμού, ο υπάλληλος της εταιρίας αποτελεί πρόσωπο υπό την εποπτεία του υπευθύνου επεξεργασίας και συνεπώς με βάση το άρθρο 29 του Κανονισμού συμμετέχει στην επεξεργασία των δεδομένων με βάση τις εντολές του υπευθύνου¹⁴⁰. Ομοίως με προγενέστερες κρίσεις του το ΔΕΕ διατύπωσε την άποψη ότι ο υπεύθυνος μπορεί να απαλλαγεί μόνο στην περίπτωση που αποδείξει ότι δεν συνδέεται με τη γενεσιουργό ζημία και δεν αρκεί απλώς η επίκληση σφάλματος από αμέλεια ή παράλειψη του υπαλλήλου του, καθώς πρόκειται για πρόσωπο υπό την εποπτεία του και μόνο ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει την ευθύνη να βεβαιώνει λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα ότι οι υπάλληλοι του εφαρμόζουν ορθά τις οδηγίες του¹⁴¹.

4.4 Το ύψος της αποζημίωσης

Σε όλες τις αποφάσεις που αναπτύχθηκαν στις προηγούμενες ενότητες το ζήτημα του υπολογισμού της αποζημίωσης απασχόλησε το ΔΕΕ, το οποίο απάντησε στα σχετικά προδικαστικά ερωτήματα λαμβάνοντας υπόψη την αντισταθμιστική λειτουργία του άρθρου 82 ΓΚΠΔ, αλλά και τις διαφορές που προέκυψαν από τη σύγκριση του με τις διατάξεις που

¹³⁹ Βλ. απόφαση της 11ης Απριλίου 2024, juris, C-741/21, EU:C:2024:288

¹⁴⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 29 ΓΚΠΔ «Ο εκτελών την επεξεργασία και κάθε πρόσωπο που ενεργεί υπό την εποπτεία του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, το οποίο έχει πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, επεξεργάζεται τα εν λόγω δεδομένα μόνον κατ' εντολή του υπευθύνου επεξεργασίας, εκτός εάν υποχρεούται προς τούτο από το δίκαιο της Ένωσης ή του κράτους μέλους.»

¹⁴¹ Βλ. απόφαση της 11ης Απριλίου 2024, juris, C-741/21, EU:C:2024:288, σκέψη 49

προβλέπουν τα διοικητικά πρόστιμα. Σύμφωνα με τον αντισταθμιστικό σκοπό του εξεταζόμενου άρθρου η αποζημίωση θα πρέπει να είναι «πλήρης και ουσιαστική», ώστε να επιτευχθεί η πλήρης αποκατάσταση της ζημίας του υποκειμένου¹⁴². Ωστόσο στον Κανονισμό δεν υπάρχουν άρθρα που καθορίζουν τους κανόνες για την εκτίμηση της αποζημίωσης της διάταξης 82 ΓΚΠΔ. Για τον καθορισμό του ύψους, ελλείπει σχετικών κανόνων στο ενωσιακό δίκαιο, υπεύθυνα είναι τα εθνικά δικαστήρια τα οποία θα πρέπει να εφαρμόζουν τους εσωτερικούς κανόνες για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης και να καθορίζουν τα κριτήρια υπολογισμού του ύψους αυτής, τηρώντας της αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας¹⁴³. Παράλληλα θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο σκοπός της Ένωσης, όπως αυτός περιγράφεται στην αιτιολογική σκέψη 146, δηλαδή η πλήρης και ουσιαστική αποκατάσταση της ζημίας του υποκειμένου των δεδομένων. Λόγω του ως άνω σκοπού το ΔΕΕ έκρινε ότι τα κριτήρια που θα χρησιμοποιούνται από κάθε κράτος – μέλος θα πρέπει να είναι ανεξάρτητα του βαθμού υπαιτιότητας και σοβαρότητας της ζημίας¹⁴⁴, διότι η αποζημίωση θα πρέπει να αντισταθμίζει πλήρως τη συγκεκριμένη ζημία υλική ή «μη». Σε συνέχεια της ευθύνης των κρατών – μελών ελλείπει σχετικών κανόνων, είναι υποχρεωμένα να θεσπίσουν τους κατάλληλους δικονομικούς κανόνες, ώστε να διευκολύνουν τα φυσικά πρόσωπα κατά την άσκηση του δικαιώματος της αποζημίωσης¹⁴⁵.

Ως προς το ύψος της αποζημίωσης το ΔΕΕ προέβη και σε σύγκριση της διάταξης 82 ΓΚΠΔ με τις διατάξεις 83 και 84 ΓΚΠΔ απαντώντας στα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την εφαρμογή των προϋποθέσεων των δύο άρθρων και κατά το στάδιο του υπολογισμού της αποζημίωσης. Συγκεκριμένα το ΔΕΕ έκρινε ότι δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον υπολογισμό αυτόν τα κριτήρια για την επιβολή κυρώσεων, συμπεριλαμβανομένων και των διοικητικών προστίμων, διότι εξυπηρετούν διαφορετικό σκοπό¹⁴⁶. Σε αντίθεση με το άρθρο

¹⁴² Βλ. αποφάσεις της 4ης Μαΐου 2023, -Österreichische Post, (Μη υλική ζημία λόγω της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), C-300/21, EU:C:2023:370, σκέψη 58, της 11ης Απριλίου 2024, juris, C-741/21, EU:C:2024:288 σκέψη 61 και της 21ης Δεκεμβρίου 2023, Krankenversicherung Nordrhein, C-667/21, EU:C:2023:1022, σκέψη 84

¹⁴³ Βλ. αποφάσεις της 4ης Μαΐου 2023, -Österreichische Post, (Μη υλική ζημία λόγω της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), C-300/21, EU:C:2023:370, σκέψεις 54 και 59, της 25ης Ιανουαρίου 2024, MediaMarktSaturn, C-687/21, EU:C:2024:72, σκέψη 53 και της 21ης Δεκεμβρίου 2023, Krankenversicherung Nordrhein, C-667/21, σκέψη 101

¹⁴⁴ Βλ. αποφάσεις της 21ης Δεκεμβρίου 2023, Krankenversicherung Nordrhein, C-667/21, EU:C:2023:1022, σκέψη 101 και της 25ης Ιανουαρίου 2024, MediaMarktSaturn, C-687/21, EU:C:2024:72, σκέψη 55

¹⁴⁵ Βλ. απόφαση της 4ης Μαΐου 2023, -Österreichische Post, (Μη υλική ζημία λόγω της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), C-300/21, EU:C:2023:370, σκέψη 53, βλ. ΔΕΕ C-300/21 με παρατ. Αυγουστιανάκης Μιχαήλ, ΔΙΤΕ, 2023, σελ.226

¹⁴⁶ Βλ. απόφαση της 11ης Απριλίου 2024, juris, C-741/21, EU:C:2024:288, σκέψη 57

82 ΓΚΠΔ, το οποίο έχει αντισταθμιστική λειτουργία, τα άρθρα 83 και 84 ΓΚΠΔ έχουν τιμωρητικό και αποτρεπτικό σκοπό, με αποτέλεσμα κατά τον υπολογισμό τους να λαμβάνονται υπόψη κριτήρια σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 148 του Κανονισμού, δηλαδή «(...) η φύση, η σοβαρότητα και η διάρκεια της παράβασης, ο εσκεμμένος χαρακτήρας της παράβασης, οι δράσεις που αναλήφθηκαν για τον μετριασμό της ζημίας, ο βαθμός της ευθύνης ή τυχόν άλλες σχετικές προηγούμενες παραβάσεις, ο τρόπος με τον οποίο η εποπτική αρχή πληροφορήθηκε την παράβαση, η συμμόρφωση με τα μέτρα κατά του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, η τήρηση κώδικα δεοντολογίας και κάθε άλλο επιβαρυντικό ή ελαφρυντικό στοιχείο.(...)»¹⁴⁷.

Για παράδειγμα ένα από τα κριτήρια που θέτει το άρθρο 83 ΓΚΠΔ είναι οι τυχόν παραβάσεις που είχε διαπράξει στο παρελθόν ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Ωστόσο, κατά τον υπολογισμό της αποζημίωσης του άρθρου 82 ΓΚΠΔ, το ΔΕΕ έκρινε ότι η επανάληψη ή η ποσότητα των παραβάσεων δεν έχει σημασία. Διατύπωσε πως το γεγονός ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας διέπραξε περισσότερες από μία παραβάσεις σε βάρος ενός υποκειμένου δεδομένων δεν μπορεί να αποτελέσει λυσιτελές κριτήριο για την εκτίμηση του ύψους της αποζημίωσης¹⁴⁸. Συνεπώς, λόγω της αντισταθμιστικής λειτουργίας της διάταξης, για το ύψος της αποζημίωσης, σημασία έχει μόνο η ζημία του υποκειμένου δεδομένων, η οποία θα πρέπει να αποκατασταθεί.

¹⁴⁷ Βλ. αιτιολογική σκέψη 148 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

¹⁴⁸ Βλ. απόφαση της 11ης Απριλίου 2024, juris, C-741/21, EU:C:2024:288, σκέψη 64

Κεφάλαιο 5^ο: Η ΗΘΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο εξετάστηκε το ζήτημα της μη υλικής ζημίας σε ευρωπαϊκό πλαίσιο, όπως αυτό αντιμετωπίστηκε από το ΔΕΕ. Στο παρόν κεφάλαιο θα αναπτυχθούν ορισμένες αποφάσεις σε εθνικό επίπεδο, τόσο των ελληνικών δικαστηρίων, όσο και της ελληνικής Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Παρατηρείται ότι υπάρχει πληθώρα αποφάσεων ελληνικών δικαστηρίων που έχουν ως βάση τις διατάξεις του Ν. 2472/1997 για την "προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα", ο οποίος, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, καταργήθηκε από τον Ν. 4624/2019, ενώ πλέον εκδίδονται αποφάσεις υπό το πρίσμα του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679.

5.1 Παραδείγματα παραβιάσεων ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων

Οι ειδικές κατηγορίες προσωπικών δεδομένων, όπως είναι τα δεδομένα υγείας και τα δεδομένα που αφορούν ποινικές καταδίκες και αδικήματα έχουν απασχολήσει τα ελληνικά δικαστήρια. Σε πολλές υποθέσεις ο εθνικός δικαστής κλήθηκε να κρίνει για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που υπέστη το υποκείμενο δεδομένων από την προσβολή των δεδομένων αυτών και στις περισσότερες αποφάσεις παρατηρείται ότι επικεντρώθηκε στη σημασία της «συγκατάθεσης» για τη στοιχειοθέτηση του παράνομου χαρακτήρα της επεξεργασίας, αλλά και της «αναγκαιότητας» αυτής.

Ένα παράδειγμα από τη νομολογία αποτελεί η με αριθμό 2100/2009¹⁴⁹ απόφαση του Αρείου Πάγου με αφορμή αντιδικία μεταξύ ασφαλιστικής εταιρείας και πελάτισσας της. Στην προκειμένη περίπτωση, η διαφορά προέκυψε μετά από παράνομη λήψη και συλλογή των δεδομένων υγείας της πελάτισσας - υποκειμένου των δεδομένων και εν συνεχεία διαβίβαση αυτών σε διαγνωστικό κέντρο στην οποία προχώρησε η ασφαλιστική εταιρεία δυνάμει του ασφαλιστηρίου συμβολαίου που είχε υπογραφεί από την ίδια και την πελάτισσα της. Χαρακτηριστικό στοιχείο του συμβολαίου αποτέλεσε μια ρήτρα με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων έδινε εκ των προτέρων τη συγκατάθεση του για την ελεύθερη

¹⁴⁹ Βλ. ΑΠ 2100/2009

επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων από την ασφαλιστική εταιρεία, συμπεριλαμβανομένων και των πληροφοριών για την υγεία και την φυσική του κατάσταση, υπό την έννοια τόσο της συλλογής, όσο και της μετέπειτα διάδοσης των προσωπικών του πληροφοριών σε τρίτα μέρη, όπως είναι τα ασφαλιστικά ταμεία, τα διαγνωστικά κέντρα, οι ιατροί κ.ά. Δυνάμει των ανωτέρω η ασφαλιστική εταιρεία διαβίβασε το ιστορικό της υγείας της πελάτισσας σε διαγνωστικό κέντρο, χωρίς να την ενημερώσει εκ των προτέρων και χωρίς να λάβει τη συγκατάθεση της για τη συγκεκριμένη ενέργεια. Το δικαστήριο επικαλούμενο τα άρθρα 2, 4 και 7 του Ν. 2472/1997 επεσήμανε ότι τα δεδομένα υγείας ανήκουν στην κατηγορία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων και καταρχήν απαγορεύεται να τίθενται σε επεξεργασία, πλην ορισμένων εξαιρέσεων, και ότι η «εκ των προτέρων» συγκατάθεση που δόθηκε από το υποκείμενο δεδομένων δεν ήταν σύμφωνη με το άρθρο 2 περ. ια' του Ν. 2472/1997, δηλαδή «ελεύθερη, ρητή, και ειδική δήλωση βουλήσεως, που εκφράζεται με τρόπο σαφή και εν πλήρη επιγνώσει»¹⁵⁰. Επιπλέον στις περιπτώσεις των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων ο καταργημένος Ν. 2472/1997 απαιτούσε για τη νομιμότητα της επεξεργασίας και δη της διαβίβασης των δεδομένων σε τρίτα μέρη και άδεια της αρμόδιας αρχής προστασίας προσωπικών δεδομένων, αλλά και ενημέρωση και συγκατάθεση του υποκειμένου για τη συγκεκριμένη επεξεργασία που επρόκειτο να συμβεί. Με βάση τα παραπάνω το δευτεροβάθμιο δικαστήριο επιδίκασε αποζημίωση ποσού 15.000 ευρώ για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης του υποκειμένου δεδομένων η οποία προκλήθηκε από την προσβολή της προσωπικότητας του και ειδικότερα της έκφανσης της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης, επεμβαίνοντας στην ιδιωτική ζωή του ατόμου με συνέπεια τη διατάραξη της ψυχικής του ηρεμίας, ενώ η αναίρεση της ασφαλιστικής εταιρείας απορρίφθηκε.

Μια ακόμη απόφαση με αντικείμενο τα προσωπικά δεδομένα υγείας είναι η με αριθμό 353/2009 του Αρείου Πάγου¹⁵¹, η οποία εκδόθηκε δυνάμει ένδικης διαφοράς εργαζομένου και της εργοδότης εταιρείας του, όταν η δεύτερη κατά την εκδίκαση αγωγής αποζημίωσης που άσκησε ο πρώτος επικαλέστηκε και προσκόμισε ως αποδεικτικά μέσα αποσπάσματα από το ατομικό του βιβλιάριο. Πέραν του ζητήματος της νομιμότητας της επεξεργασίας εφόσον συντρέχει η συγκατάθεση του υποκειμένου και τις εξαιρέσεις, ο Άρειος Πάγος εξέτασε τις προϋποθέσεις στοιχειοθέτησης της ηθικής βλάβης λόγω

¹⁵⁰ Βλ. το άρθρο 2 περ. ια' του Ν. 2472/1997

¹⁵¹ Βλ. ΑΠ 353/2009

προσβολής της προσωπικότητας κάνοντας μνεία στα άρθρα 57, 59, 299 και 932 του Αστικού Κώδικα και επεσήμανε ότι η ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας είναι νόθος αντικειμενική. Παρατηρείται ότι σε σχέση με τις προϋποθέσεις για τη στοιχειοθέτηση της μη υλικής ζημίας, όπως αυτές αναλύθηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια μέσα από τη νομολογία του ΔΕΕ, στην προκειμένη απόφαση ο εθνικός δικαστής εφαρμόζοντας τον προγενέστερο νομοθετικό πλαίσιο του Ν. 2472/1997 εκτός από την ηθική βλάβη, τη συμπεριφορά παραβίασης προσωπικών δεδομένων και τον αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ των δύο πρώτων προϋποθέσεων, συνυπολογίζει και την υπαιτιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας. Ενδιαφέρον στην απόφαση αυτή αποτελεί η αντιμετώπιση από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο των δεδομένων υγείας ως αποδεικτικό μέσο σε μια αγωγή, καθώς κρίθηκε ότι η προσκόμιση του ατομικού βιβλιαρίου του εργαζομένου, το οποίο περιελάμβανε μεταξύ άλλων στοιχείων και τους λόγους υγείας για τους οποίους απουσίαζε από την εργασία του, δεν ήταν αναγκαία για την υπεράσπιση της εταιρείας, με αποτέλεσμα να επιδικάσει αποζημίωση για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που προκλήθηκε από την παράνομη επεξεργασία, με τη συλλογή και διαβίβαση των πληροφοριών του υπαλλήλου της, χωρίς τη συγκατάθεση του.

Η παράνομη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων απασχόλησε και στην απόφαση 1381/2009 του Αρείου Πάγου¹⁵². Στη συγκεκριμένη ένδικη διαφορά στο πλαίσιο ποινική δίκης ο κατηγορούμενος διαβίβασε σε τρίτους μέσω εξώδικων δηλώσεων καταδικαστικές αποφάσεις και εντάλματα συλλήψεως που αφορούσαν τον μηνυτή του, αποσπάσματα των οποίων κατάφερε να του χορηγηθούν αποκρύπτοντας την ιδιότητα του και τη σχέση του με τον μηνυτή. Οι καταδικαστικές αποφάσεις και τα εντάλματα συλλήψεως ανήκουν στην ειδική κατηγορία των προσωπικών δεδομένων και χαρακτηρίζονταν ως ευαίσθητα και σύμφωνα με το τότε ισχύον άρθρο 7 του Ν. 2472/1997, ενώ η συλλογή τους επιτρέπεται κατ' εξαίρεση υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Τέλος και σε αυτή την υπόθεση εξετάστηκε η αναγκαιότητα της επεξεργασίας των δεδομένων αυτών, με το δευτεροβάθμιο δικαστήριο να επισημαίνει ότι η διάδοση από τον κατηγορούμενο των προσωπικών δεδομένων του μηνυτή του δεν απέβλεπε στην υπεράσπιση ή άσκηση των δικαιωμάτων του, καθώς αφορούσαν καταδίκες με διαφορετικό περιεχόμενο, αλλά απέβλεπε μόνο στη δυσφήμιση του μηνυτή.

¹⁵² Βλ. ΑΠ 1381/2009 (ΠΟΙΝ)

5.2 Παραδείγματα παραβιάσεων από πιστωτικά ιδρύματα

Σε πολλές από τις αποφάσεις, τόσο των εθνικών δικαστηρίων, όσο και της ελληνικής Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα παρατηρείται ότι πραγματοποιούνται παραβιάσεις από Τράπεζες, κυρίως μέσω της διαβίβασης των δεδομένων των πελατών τους σε τρίτους, χωρίς την προηγούμενη συγκατάθεση των πελατών.

Μια πιο πρόσφατη απόφαση είναι η με αριθμό 1090/2023 του Ειρηνοδικείου Χανίων¹⁵³ η οποία αφορά διαφορά μεταξύ πιστωτικού ιδρύματος και πελάτη της. Ειδικότερα ο ενάγων και πελάτης της τράπεζας αξίωσε την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που υπέστη από την παράνομη επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων, όταν η τράπεζα διαβίβασε τα προσωπικά του δεδομένα σε τρίτο μέρος. Παρόλο που ο ίδιος είχε εξοφλήσει οποιαδήποτε οφειλή προερχόμενη από τις δανειακές συμβάσεις που είχε συνάψει με την τράπεζα, εκείνη χωρίς προηγούμενη συγκατάθεση του, τον ενημέρωσε ότι μεταβιβάζει τις απαιτήσεις του σε εταιρεία διαχείρισης απαιτήσεων. Ενδιαφέρουσα είναι η άποψη που διατυπώθηκε σχετικά με τους τυποποιημένους όρους των δανειακών συμβάσεων, οι οποίοι δεν αποτελούν προϊόν διαπραγμάτευσης, αλλά προσχώρησης του καταναλωτή, με σκοπό την έγκριση του αιτήματος του για λήψη δανείου και συνεπώς δεν αποτελούν ελεύθερη και ρητή συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων. Το Ειρηνοδικείο Χανίων έκρινε ότι παραβιάστηκε η αρχή της νομιμότητας και επιδίκασε αποζημίωση για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης του ενάγοντος.

Παρόμοια πραγματικά περιστατικά περιγράφονται και στην απόφαση 184/2009 του Ειρηνοδικείου Αθηνών¹⁵⁴, η οποία αφορούσε ένδικη διαφορά που προέκυψε εξαιτίας της διαβίβασης από την τράπεζα στοιχείων του πελάτη της σε εισπρακτική εταιρεία, χωρίς την προηγούμενη συγκατάθεση του. Επισημαίνεται στην απόφαση ότι σύμφωνα με τον Ν. 2472/1997 θα έπρεπε πριν τη διαβίβαση να προηγηθεί η ενημέρωση του υποκειμένου για τη συλλογή και διαβίβαση των δεδομένων του, ενώ μετά τη διαβίβαση ο τρίτος – αποδέκτης θα πρέπει να επικοινωνεί με το υποκείμενο δεδομένων με σκοπό να το ενημερώσει για την

¹⁵³ Βλ. Ειρ Χανίων 1090/2023

¹⁵⁴ Βλ. Ειρ Αθηνών 184/2019

πρόθεση του να χρησιμοποιήσει τα προσωπικά του δεδομένα για συγκεκριμένο σκοπό. Η αγωγή κατά της τράπεζας έγινε δεκτή και το δικαστήριο επιδίκασε αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης στο υποκείμενο των δεδομένων.

Μία ακόμη απόφαση με θέμα τη διαβίβαση προσωπικών δεδομένων από τράπεζα είναι η με αριθμό 476/2009 απόφαση του Αρείου Πάγου¹⁵⁵. Στην προκειμένη περίπτωση το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι η αποστολή από την τράπεζα προς τον διευθυντή ιατρό, προϊστάμενο της μονάδας όπου εργαζόταν η πελάτισσα – δανειολήπτρια, επιστολής με την οποία τον ενημέρωνε για τη δανειακή σύμβαση της υφιστάμενης του υπαλλήλου και τις οφειλές της, χωρίς τη συγκατάθεση της, αποτέλεσε προσβολή της προσωπικότητας της και επιδίκασε ανάλογη αποζημίωση.

Μια διαφορετική παραβίαση σημειώθηκε από τράπεζα στην περίπτωση της απόφασης 6/2022 της ελληνικής Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ)¹⁵⁶. Η υπόθεση εξετάστηκε από την Αρχή κατόπιν καταγγελίας πελάτισσας μιας τράπεζας, η οποία (πελάτισσα) είχε ζητήσει επανειλημμένα τη διόρθωση της δηλωθείσας ηλεκτρονικής της διεύθυνσης, καθώς εξαιτίας ορθογραφικού λάθους τρίτο πρόσωπο λάμβανε τα ηλεκτρονικά μηνύματα με τις κινήσεις της χρεωστικής της κάρτας. Η Αρχή στηριζόμενη στο νομοθετικό πλαίσιο του Κανονισμού και δη στο άρθρο 32 ΓΚΠΔ σχετικά με την καταλληλότητα των τεχνικών και οργανωτικών μέτρων που λαμβάνει ο υπεύθυνος επεξεργασίας, στο άρθρο 24 ΓΚΠΔ που αφορά την ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας, όπως και στα άρθρα 4, 33 και 34 ΓΚΠΔ, αλλά και στις αιτιολογικές σκέψεις 85 και 75 του Κανονισμού που ορίζουν τη πιθανότητα ζημίας, υλικής ή μη, κατέληξε στην επιβολή προστίμου στην Τράπεζα λόγω παραβίασης των αρχών της ακεραιότητας και της εμπιστευτικότητας. Άλλωστε αυτή η «επανημένη» ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας, όπως περιεγράφηκε και σε προηγούμενα κεφάλαια συμβάλει στην προστασία των υποκειμένων και των δεδομένων τους.

¹⁵⁵ Βλ. ΑΠ 476/2009

¹⁵⁶ Βλ. ΑΠΔΠΧ 6/2022

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ως συμπέρασμα μπορεί να λεχθεί ότι το ερώτημα που έθεσε ο Πρόεδρος της γερμανικής Αρχής Προστασίας Δεδομένων το οποίο αναφέρθηκε στην εισαγωγή της παρούσας εργασίας, δηλαδή με ποιον τρόπο μπορεί να αποδειχθεί μια «γρατζουνιά» στην ψυχή του ατόμου¹⁵⁷, όχι μόνο δεν μπορεί να απαντηθεί με ακρίβεια, αλλά αντιθέτως φαίνεται πως για να γίνει κατανοητό το ερώτημα και να διαλευκανθεί θα πρέπει να ληφθούν υπόψη πολλές παράμετροι. Άλλωστε αυτό προδίδει και το γεγονός ότι τα εθνικά δικαστήρια κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και ειδικότερα της έννοιας και της αποτίμησης της ηθικής βλάβης ήρθαν και συνεχίζουν να έρχονται αντιμέτωπα με τους προβληματισμούς και τις δυσκολίες ερμηνείας και εφαρμογής της διάταξης 82 ΓΚΠΔ, η οποία στοχεύει στην «επούλωση» της προαναφερθείσας «πληγής». Με αφορμή τα προδικαστικά ερωτήματα των κρατών – μελών, το ΔΕΕ εξέδωσε και εξακολουθεί να εκδίδει αποφάσεις με όσο το δυνατόν πληρέστερη και κατατοπιστικότερη ερμηνεία των κανόνων και των εννοιών που αφορούν τη μη υλική ζημία και την αποκατάστασή της, στοχεύοντας σε μια ομοιόμορφη εφαρμογή του Κανονισμού στα κράτη – μέλη.

Το ζήτημα της ηθικής βλάβης παρόλο που χρόνια μετά τη θέση σε ισχύ του Κανονισμού προβληματίσε για πρώτη φορά το ΔΕΕ με την υπόθεση C- 300/21, έχει πλέον αποτελέσει ένα από τα βασικά θέματα της νομολογίας, καθώς έχει αυξηθεί ιδιαίτερα η συχνότητα με την οποία τα εθνικά δικαστήρια θέτουν ερωτήματα για διευκρινίσεις αναφορικά με τις έννοιες τους Κανονισμού κατά την εκδίκαση αγωγών αποζημίωσης. Από το γεγονός αυτό συνάγεται ότι πλέον όλο και πιο συχνά το άτομο προσφεύγει στη δικαιοσύνη προκειμένου να διεκδικήσει την προστασία των προσωπικών του δεδομένων, και ειδικότερα στην περίπτωση της διάταξης 82 ΓΚΠΔ την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που υπέστη από οποιαδήποτε επέμβαση στην προσωπικότητά του, χωρίς την εκ των προτέρων συγκατάθεση του. Η συχνότητα των προδικαστικών ερωτημάτων δικαιολογείται και από το γεγονός ότι η ηθική βλάβη αποτελεί μια μη περιουσιακή ζημία η έκταση της

¹⁵⁷ “Privacyblog Aleid Wolfsen: Smartengeld” διαθέσιμο στο:

<https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/nieuws/privacyblog-aleid-wolfesen-smartengeld> Stephan Mulders, “The relationship between the principle of effectiveness under Art. 47 CFR and the concept of damages under Art. 82 GDPR”, International Data Privacy Law, Volume 13, Issue 3, August 2023, Pages 169–181, Oxford University Press, διαθέσιμο στο: <https://academic.oup.com/idpl/article/13/3/169/7220734>

οποίας δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια, καθώς σχετίζεται άμεσα με τον συναισθηματικό και ψυχικό κόσμο του ατόμου.

Όπως προκύπτει από την παρούσα εργασία το ΔΕΕ σε συνεργασία με τα εθνικά δικαστήρια προσπαθούν να «χτίσουν» σταδιακά ένα πλαίσιο προστασίας, επιτυγχάνοντας τον διαρκή εμπλουτισμό της νομολογίας αναφορικά με την ερμηνεία των κανόνων του Κανονισμού σε υποθέσεις αστικής ευθύνης προς αποζημίωση¹⁵⁸. Ήδη με τις αποφάσεις που παρουσιάστηκαν στην παρούσα εργασία το ΔΕΕ έχει κρίνει επί σειρά ερωτημάτων που πλαισιώνουν την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης, αρχικά ερμηνεύοντας την ίδια τη διάταξη 82 ΓΚΠΔ και τη λειτουργία της, την έννοια της «μη υλικής ζημίας» και τις προϋποθέσεις του δικαιώματος προς αποζημίωση, αλλά και την κατανομή του βάρους απόδειξης. Επίσης σχετικά με τον ρόλο του υπεύθυνου επεξεργασίας στη διάταξη του άρθρου 82 ΓΚΠΔ, το ΔΕΕ έχει ερμηνεύσει το ζήτημα της ευθύνης του και της απαλλαγής από την ευθύνη αυτή, κάνοντας μνεία στην καταλληλότητα των τεχνικών και οργανωτικών μέτρων που εκείνος λαμβάνει, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να εξετάζεται αυτή η καταλληλότητα. Τέλος το ΔΕΕ έχει απαντήσει σε ερωτήματα σχετικά με το ζήτημα του ύψους της αποζημίωσης διευκρινίζοντας τη σχέση της αποζημίωσης του άρθρου 82 ΓΚΠΔ με τα διοικητικά πρόστιμα, αλλά και τη συμμετοχή του εκάστοτε κράτους – μέλους στον καθορισμό αυτής.

Συνεπώς χάριν της νομολογίας του ΔΕΕ που συνεχώς εμπλουτίζεται, η έννοια της ηθικής/μη υλικής ζημίας, οι προϋποθέσεις και τελικά το δικαίωμα προς αποζημίωση, μολονότι αποτελούν θέματα που χρήζουν ερμηνείας και προκαλούν ερωτήματα κατά την εφαρμογή του Κανονισμού, είναι ζητήματα που μπορούν να κριθούν από τα εθνικά δικαστήρια σε σχετικές υποθέσεις αποζημίωσης με έναν ενιαίο και ομοιόμορφο τρόπο επιτυγχάνοντας και τον σκοπό του Κανονισμού για μια συνεκτική και υψηλού επιπέδου προστασία των φυσικών προσώπων εντός της Ένωσης¹⁵⁹.

¹⁵⁸ Αυγουστιανάκης Μ., ΔΕΕ C-340/21 με παρ.ατ. Αυγουστιανάκη, ΔΙΤΕ, 2024, σελ.225

¹⁵⁹ Βλ. αιτιολογική σκέψη 10 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Ανθόπουλος Χ., Προστασία προσωπικών δεδομένων και ελευθερία της πληροφόρησης. Στο περιθώριο της 3545/2002 του ΣτΕ, ΔτΑ

Αραβαντινός Β., «Η προστασία των στοιχείων του προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1997

Αυγουστιανάκης Μ. Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ΔτΑ 11/2001

Αυγουστιανάκης Μ., ΔΕΕ C-300/21 με παρατ. Αυγουστιανάκη, ΔΙΤΕ, 2023

Αυγουστιανάκης Μ., ΔΕΕ C-340/21 με παρατ. Αυγουστιανάκη, ΔΙΤΕ, 2024

Βλαχόπουλος Σπ., Διαφάνεια της κρατικής δράσης και προστασία προσωπικών δεδομένων-Τα όρια μεταξύ αποκάλυψης και απόκρυψης στην εκτελεστική εξουσία, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2007

Γαζής Α, Γενικά Αρχαία του Αστικού Δικαίου, Τόμος Β'2, 1974

Γεωργιάδης Α., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 5^η, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2019

Γεωργιάδης Α./Σταθόπουλος Μ., Αστικός Κώδικας κατ' άρθρον ερμηνεία, Τόμος Ια, έκδοση 2^η, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2016

Γεωργιάδης Α., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4^η, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας Δίκαιο & Οικονομία, Αθήνα, 2012

Γεωργιάδης Α., Σύντομη ερμηνεία του αστικού κώδικα, τόμος Ι, άρθρα 1 - 949 Π.Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα, 2010

Δεληγιάννης Ι., Η προστασία της προσωπικότητας κατά τον Αστικό Κώδικα από την άποψη των σχετικών συνταγματικών ρυθμίσεων, ΕΛΛΔνη 1997

Δόνος Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής, σε :Παπαδημητρίου Γ., «Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2000

Ηλιάδου Αικ., Η συνταγματική κατοχύρωση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, σε Λ.Κοτσαλή (επιμ.), Προσωπικά Δεδομένα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016

Ιγγλεζάκης Ι., Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (Καν. 2016/679) και ο εφαρμοστικός νόμος (Ν.4624/2019), 2020

Καρακώστας Ι., Το Δίκαιο της προσωπικότητας, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2012

Καρακώστας Ι., Χρηματική Ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης στην περίπτωση αστικής ευθύνης του Δημοσίου, Β' Μελέτες, ΕφΑ Δ 2008

Καρακώστας Ι., Προσωπικότητα και τύπος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000

Κόμνιος Κ., Γενικός Κανονισμός για την προστασία δεδομένων, εκδόσεις Σάκκουλα, 2020

Κοτσαλής Α./Μενουδάκος Κ., Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων (GDPR) – Νομική διάσταση και πρακτική εφαρμογή, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (2018)

Λαδάς Π., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, τόμος Ι, εκδόσεις Σάκκουλα, 2007

Λαζαράκος Γ., «Ιδιωτικός βίος, προστασία προσωπικών δεδομένων, απόρρητο επικοινωνίας, σε: Βλαχόπουλο Σπύρο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017

Μήτρου Α., Το Νέο Σύνταγμα, Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2001

Μήτρου Α., «Ερμηνεία Άρθρου 9Α Σ», σε Φ. Σπυρόπουλος/ Ξ. Κοντιάδη/ Χ. Ανθόπουλος/ Γ. Γεραπετρίτης, Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2017

Παναγοπούλου Φ., Άρθρο 9^Α σε: «Σύνταγμα κατ'άρθρον ερμηνεία», Επιμέλεια Σπ.Βλαχόπουλος, Ξ.Κοντιάδης, Γ.Τασόπουλος, Ηλεκτρονική έκδοση, Ιανουάριος 2023, διαθέσιμο στο: <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/arthro-9a/>

Παπαντωνίου Ν., Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου, εκδόσεις αφοί Σάκκουλα, Αθήνα 1983

Παπαστερίου Δ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, β' έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, 2009

Πατεράκης Στ., Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, β' έκδοση, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2001

Περτσελάκη Μ., Η προσωπικότητα ως περιουσία, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2015

Ρήγας Β., Εύλογη χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθική βλάβης επί της προσβολής της προσωπικότητας και αναιρετικός έλεγχος της εφαρμογής της ΑΚ 932, Δ 40/2009

Σταθόπουλος Μ., Επιτομή Γενικού Ενοχικού (β' έκδοση), Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2016

Σταθόπουλος Μ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 5^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2018

Σταθόπουλος/Χιωτέλλης/ Αυγουστιανάκης, Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο, εκδόσεις ANT. N. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, 1995

Στρατηλάτης Κ., Η ειδική αποστολή της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, ΔτΑ, 2004

Σωτηρόπουλος Β., Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006

Φιοράκης Ι., Η αξίωση προς αποζημίωσης, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2021

Χρήστου Β., Το δικαίωμα στην προστασία από την επεξεργασία δεδομένων, Θεμελίωση, Ερμηνεία, Προοπτικές, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2017

Χριστοδούλου Κ., Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, έκδοση 2η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2020

Χρυσόγονος Κ./Βλαχόπουλος, Σπ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017

ΞΕΝΗ

Boehm F. σε Simitis/Hornung/Spieker (Hrsg.), Kommentar Datenschutzrecht – DSGVO mit BDSG (2019)

Stephan Mulders, “The relationship between the principle of effectiveness under Art. 47 CFR and the concept of damages under Art. 82 GDPR “, International Data Privacy Law, Volume 13, Issue 3, August 2023, Pages 169–181, Oxford University Press, διαθέσιμο στο: <https://academic.oup.com/idpl/article/13/3/169/7220734>

Truli Em., The General Data Protection Regulation and Civil Liability, σε Bakhoun M./Conde Gallego B./Mackenrodt M.-O./Surblytė-Namavičienė G. (Eds), Personal Data in Competition, Consumer Protection and Intellectual Property Law – Towards a Holistic Approach? (2018)

“Privacyblog Aleid Wolfsen: Smartengeld” διαθέσιμο στο: <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/nieuws/privacyblog-aleid-wolfesen-smartengeld>

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

ΑΠ 79/2020 ΤΝΠ QUALEX

ΑΠ 920/2018 ΤΝΠ QUALEX

ΑΠ 722/2017 ΤΝΠ QUALEX

ΑΠ 718/2017 ΤΝΠ QUALEX

ΑΠ 43/2016 ΤΝΠ QUALEX

ΑΠ 353/2009

ΑΠ 476/2009

ΑΠ 1381/2009 (ΠΟΙΝ)

ΑΠ 1735/2009

ΑΠ 2100/2009

ΑΠ 167/2000

Ειρηνοδικείο Αθηνών 184/2019

Ειρηνοδικείο Χανίων 1090/2023

ΑΠΔΠΧ 6/2022

ΔΕΕ C-300/21 απόφαση της 4ης Μαΐου 2023, -Österreichische Post, EU:C:2023:370

ΔΕΕ C-340/21 απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite, EU:C:2023:986

ΔΕΕ C-456/22 απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Gemeinde Ummendorf, EU:C:2023:988

ΔΕΕ C-667/21 απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2023, Krankenversicherung Nordrhein, EU:C:2023:1022

ΔΕΕ C-687/21 απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2024, MediaMarktSaturn, EU:C:2024:72

ΔΕΕ C-741/21, απόφαση της 11ης Απριλίου 2024, juris, EU:C:2024:288

Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Manuel Campos Sánchez-Bordona επί της απόφασης ΔΕΕ C-300/21 απόφαση της 4ης Μαΐου 2023, -Österreichische Post, EU:C:2023:370, διαθέσιμες στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62021CC0300&from=EN>